

Sprawozdanie

Wydziału krajowego o krajowych niższych szkołach rolniczych w Horodence, Jagielnicy, Kobiernicach, i Uhersku tudzież o szkole uprawy i wyprawy lnu i konopi w Gródku.

Wysoki Sejmie!

Szczegółowe sprawozdania Wydziału krajowego za rok 1890 i 1891 do l. W. kr. 43.323/90 i 8.721/92 Wysokiemu Sejmowi przedłożone, dały dokładny pogląd na ustrój i stan krajowych niższych szkół rolniczych i wykazały ich stały rozwój, — co z uznaniem stwierdzonem zostało tak przez sejmową komisję gospodarstwa krajowego i Wysoki Sejm, jakoteż — i po raz wtóry — przez Wysokie c. k. Ministerstwo rolnictwa, na podstawie przedłożonych mu relacji c. k. inspektora rolnictwa JWP. Władysława Struszkiewicza, posła na Sejm krajowy.

Wytknąwszy jasno cel do jakiego dążyć mają poszczególne szkoły rolnicze niższe (patrz sprawozdanie Wydziału krajowego z dnia 10. października 1890 l. 43 323) Wydział krajowy dokłada wszelkich starań, ażeby każda z tych szkół rozwijała się systematycznie w kierunku jej wskazanym, odpowiadającym odrębnym stosunkom, w jakich się znajduje. Ostatnie lustracje szkół wspomnianych, uskutecznione przez członka Wydziału krajowego, do którego Departamentu szkoły te należą, jak niemniej przez naszego referenta fachowego, przekonały Wydział krajowy, że cel oznaczony i kierunek tym szkołom nadany są zupełnie odpowiednie — i że krajowe niższe szkoły rolnicze obydwóch kategori, mianowicie tak te, których głównym celem jest kształcenie pomocników (organów wykonawczych) dla większych gospodarstw (Dublany i Horodenka), jak i te, których celem jest przedewszystkiem kształcić samoistnych gospodarzy gruntowych, włościan (Jagielnica i Kobiernica), przygotowują uczniów należycie do przyszłego ich zawodu, wychowują ich religijnie i moralnie, zaprawiając do pracy dla ich zawodu i dla kraju pożytecznej.

Wprawdzie, — z przyczyn wyluszczonej w sprawozdaniu Wydziału krajowego z roku 1890 L. 43.323, — wiele jeszcze lat upłynie, zanim synowie naszych gospodarzy gruntowych, włościan, wstępować będą do szkół rolniczych w tym głównie celu, ażeby, wzbogaceni wiedzą zawodową, powrócić na swoją ojcowiznę i tutaj postępowo gospodarować, nie zaś na to, ażeby jak dotąd, po opuszczeniu szkoły przyjmować obowiązki na większych gospodar-

stwach; — doświadczenia jednakże z lat ostatnich utwierdzają Wydział krajowy w przekonaniu, że — postępując systematycznie w wytkniętym kierunku — cel ten da się osiągnąć z wielkim dla kraju pożytkiem. — Już sam fakt, że gospodarze gruntowi przyjeżdżają do Jagielnicy celem poznania szkoły tamtejszej, niektórzy zaś sami synów swoich przywożą z prośbą o przyjęcie ich do szkoły, świadczy, że uczucie potrzeby nauki fachowej zaczyna się u włościan wyrabiać. — Przyczynia się też do tego i wpływ nauczycieli wędrownych.

Zaznaczyć tu jeszcze musimy, że synowie włościan w krajowej niższej szkole rolniczej w Jagielnicy, a odtąd i w szkole Kobiernickiej, (w myśl uchwały Wysokiego Sejmu na wzór pierwszej zorganizowanej), na samoistnych gospodarzy gruntowych wychowani, są bardzo pożytecznymi pomocnikami w takich gospodarstwach, w których (jak n. p. w jednofolwarcznych) właściciel lub dzierżawca sam gospodarstwo prowadzi, do zarządu zastępcy utrzymywać nie może, a tylko do dozoru folwarku i prac gospodarskich inteligentnego pomocnika potrzebuje.

Na ostatniej sesji sejmowej wypowiedział jeden z posłów zdanie, że nasze szkoły rolnicze niższe dużo kosztują, a przynajmniej znacznie więcej, niż inne równorzędne szkoły w państwie austriackim. — Już podówczas wyjaśnił członek Wydziału krajowego, do którego Departamentu szkoły te należą, że przyczyną wysokiego kosztu utrzymania naszych niższych szkół rolniczych jest ta okoliczność, iż szkoły te są internatowe, a klasa ludzi, która dostarcza kontyngentu uczniów do tych szkół, jest zupełnie ubogą i za utrzymanie ich w internacie szkolnym płacić nie jest w stanie, — u włościan zaś majątniejszych uczucie potrzeby kształcenia zawodowego ich dzieci nie rozwinęło się jeszcze do tego stopnia, ażeby nietylko oddawali ich chętnie do szkoły na lat kilka, ale nadto za utrzymanie gotówką płacili. — Chcąc przeto, ażeby cel urzędzenia krajowych niższych szkół rolniczych mógł być rzeczywiście i jak najrychlej osiągnięty, opłaca fundusz krajowy utrzymanie prawie wszystkich uczniów w internatach szkół niższych, co najmniej $\frac{2}{5}$ a nawet przeszło połowę całego rzeczywistego rocznego kosztu utrzymania (po odliczeniu nadzwyczajnych wydatków na budowę i rekonstrukcyę i t. d.), wynosi.

Że zaś, po odliczeniu kosztów utrzymania uczniów w internacie, rzeczywisty koszt utrzymania szkół naszych nie jest większy od kosztów utrzymania równorzędnych szkół w państwie austriackim, dowodzą następujące cyfry wyjęte z ostatniego zestawienia c. k. Ministerstwa rolnictwa, ogłoszonego w III. zeszytcie czasopisma „Land- u. forstwirtschaftliche Unterrichts-Zeitung“ z r. 1892, pod tytułem: Die Einnahmen und Ausgaben der land- und forstwirtschaftlichen Schulen im Jahre 1890:

L. porządkowa	Nazwisko niższej szkoły rolniczej (<i>Ackerbauschule</i>)	Liczba uczniów na początku r. 1891/92.	I. Koszta admini- stracji w ogóle	w kosztach tych		II. Płace nauczycieli i służby	w tych		III. Suma rubryki I. — II	IV. Wy- datki na inter- nat	Suma wszy- stkich wydatków w r. 1890.
				Przebu- dowanie i Adaptacje	Gosp. szk. i stacyjne doświad.		Płace kier- ownika	Płace na- uczycieli			
I. Szkoły krajowe.											
<i>a) rolnicze:</i>											
1	Edelhof	i. 14	10 889	994	7 944	5 981	1 820	1 941	16 870	1 966	18 836
2	Edthof	i. 15	5 422	817	2 804	4 730	1 820	1 975	10 152	2 344	12 496
3	Ritzlhof	i. 27 ²	27 615	1 677	22 572	8 331	2 000	1 800	35 946	6 525	42 471
4	San Michele	i/e. 63	22 320	1 584	12 792	16 995	3 070	8 765	39 315	11 843	51 158
5	Grottenhof	i/e. 40	12 597	3 200	4 486	10 590	1 800	5 103	23 187	3 540	26 727
6	Gorycyja (słow.)	17	3 209	200	2 549	3 991	1 400	800	7 200	—	7 200
7	Gorycyja (włoska)	22	5 505	129	3 923	4 185	1 740	1 040	9 690	—	9 690
8	Kotzobenz	i. 32	7 862	536	5 393	6 586	2 125	3 061	14 448	3 900	18 348
9	Dublany	i. 38	1 217	80	—	4 179	3 779		5 396	7 182	12 578
10	Horodenka	i. 35	2 292	570	* 406	3 826	1 425	2 163	6 118	4 778	10 896
11	Jagielnica	i. 30 ³	1 503	275	* 65	3 445	1 340	1 987	4 948	3 466	8 414
12	Kobiernice	i. 30	2 086	151	* 536	3 818	1 540	2 130	5 904	4 051	9 555
<i>b) Szkoła rol. łącz.</i>											
<i>z ogrodn. i winiarską.</i>											
13	Feldsberg	i/e. 52	30 984	21 461	3 907	6 656	1 820	4 060	37 640	6 066	43 706
II. Szkoły prywatne⁴⁾											
Tow. roln. itp. subw.											
<i>a) rolnicze:</i>											
14	Gravosa	i/e. 8	3 533	527	1 417	3 318	1 200	500	6 851	2 033	8 884
15	Budweis (czeska)	i/e. 18	1 136	62	314	5 103	1 500	1 500	6 239	1 948	8 187
16	Budweis (niemiec.)	24	2 793	10	2 075	3 563	1 400	2 054	6 356	—	6 356
17	Jungbunzlau	16	1 768	19	789	4 260	1 600	2 100	6 028	—	6 028
18	Klattau	31	1 674	168	667	3 560	1 550	1 600	5 234	—	5 234
19	Kuttenberg	36	3 047	215	1 000	3 598	1 200	1 600	6 645	—	6 645
20	Czeska - Leipa	23	6 701	53	4 457	4 323	1 500	2 125	11 024	—	11 024
21	Pisek	51	10 625	93	2 430	3 396	1 663	1 275	14 021	207	14 228
22	Eibenschütz	21	2 049	100	1 146	5 340	1 420	2 840	7 389	—	7 389
23	Hradisz (Kromieryż)	i. 21	3 007	278	1 844	4 000	1 260	1 632	7 007	2 262	9 269
24	Kremsier	12	2 060	494	1 017	2 631	1 340	800	4 691	—	4 691
25	Wielki Meserisch	20	3 614	843	2 124	4 453	1 500	2 190	8 067	—	8 067
26	Znaim	26	1 999	450	436	4 808	1 420	1 840	6 807	—	6 807
<i>b) Szkoły roln. łącz.</i>											
<i>ze szk. uprawy lnu⁵⁾</i>											
27	Trautenau	14	5 738	53	2 168	5 900	1 600	3 330	11 638	—	11 638
28	Mär.-Schönberg	48	5 284	255	4 056	4 590	1 100	2 220	9 874	—	9 874

¹⁾ po odliczeniu 21.376 zł. na nowe budowle.

²⁾ " " 5.183 zł. " " "

³⁾ " " 2.070 zł. " " dokupno gruntu.

⁴⁾ Szkoła w Libejitz-Rabin zwinięta została na początku r. b.

⁵⁾ Szkoła uprawy lnu w Gródku zwinięta ma być i przeniesioną do Krosna.

*) Kwoty te przedstawiają tylko wydatki na ogród i pole okazowe.

i = interniści.

i/e = interniści i externiści.

W krótkim (pięciomiesięcznym) okresie czasu, jaki upłynął od ostatniej sesji sejmowej, nie zaszły żadne ważniejsze zmiany, ani w krajowych niższych szkołach rolniczych, ani w szkole uprawy i wyprawy lnu i konopi w Gródku, z wyjątkiem zmiany trwania nauk w szkole kobiernickiej, uskutecznionej w skutek poniżej przytoczonej uchwały Wysokiego Sejmu. — Wydział krajowy przygotowuje wprawdzie projekt zmian, jakie według poczynionych doświadczeń za potrzebne a przynajmniej pożyteczne uznaje, projekty te nie dojrzały jednakże jeszcze do tego stopnia, ażeby już na bieżącej sesji Wysokiemu Sejmowi przedłożone być mogły.

Wydział krajowy poprzestać więc musi na zdaniu sprawy z wykonania uchwał Wysokiego Sejmu na posiedzeniu w dniu 5. kwietnia b. r. powziętych, i na wskazaniu na sprawozdania poszczególnych Dyrekcyi szkół do niniejszego sprawozdania dołączone (alegaty 1, 2, 3) a zawierające szczegóły, odnoszące się do teraźniejszego stanu szkół w mowie będących.

Uchwały jakie zapadły na powyż powołanem posiedzeniu Wysokiego Sejmu są następujące:

1. Sejm przyjmuje z uznaniem do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o krajowych niższych szkołach rolniczych w Horodence, Jagielnicy i Kobiernicach, o szkole uprawy i wyprawy roślin włóknistych w Gródku, tudzież o czynnościach dotyczących się założenia nowych szkół rolniczych niższych w Uhersku i Krośnie.

2. Sejm ustanawia dla etatowych nauczycieli nauk fachowych przy krajowych niższych szkołach rolniczych płacę roczną 1000 złr. dodatek aktywalny w kwocie 100 złr. i trzy dodatki pięcioletnie po 100 złr.

3. Sejm poleca zrównać płacę wszystkich nauczycieli-kierowników krajowych niższych szkół rolniczych do wysokości 1.300 złr. rocznej płacy, 140 złr. dodatku aktywalnego i trzech pięcioletni po 200 złr.

4. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby jeszcze w roku 1892 przeprowadził reorganizację nauki w szkole Kobiernickiej przez rozłożenie tejże na trzy lata, analogicznie jak w szkołach Horodeńskiej i Jagielnickiej.

5. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby jeszcze w roku 1892 przygotował wszelkie materiały, potrzebne do budowy krajowej niższej szkoły rolniczej w Uhersku, a według możliwości budowę tę według przedłożonych planów jeszcze w tym roku rozpoczął, i otwiera Wydziałowi krajowemu na ten cel kredyt do wysokości 5.000 złr. z funduszków krajowych.

6. Sejm postanawia założenie szkoły rolniczej niższej w Krośnie i połączenie z nią kursu uprawy i wyprawy roślin włóknistych i poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby szczegółowe w tej sprawie wnioski na najbliższej sesji sejmowej przedłożył.

W wykonaniu uchwał pod 2 i 3 przytoczonych i uwzględniając zastrzeżenia wypowiedziane w sprawozdaniu sejmowej komisji gospodarstwa krajowego z dnia 28. marca 1892, przyznał Wydział krajowy nauczycielowi do nauk fachowych w szkole kobiernickiej p. Konstantemu Bieleckiemu płacę etatową ustanowioną powyższą uchwałą Wysokiego Sejmu — tudzież zrównał płacę nauczycieli kierowników krajowych niższych szkół rolniczych w Horodence, Ja-

gielnicy i Kobiernicach, pozostawiając kierownika tej ostatniej szkoły nadal w pobieraniu przyznanego mu poprzednio dodatku osobistego w kwocie 100 zł., usprawiedliwionem lokalnymi stosunkami.

W myśl uchwały 4. przeprowadził Wydział krajowy reorganizację w kraj. niższej szkole rolniczej w Kobiernicach w ten sposób, iż począwszy od roku szkolnego 1892/93 rozłożył nauki na lat trzy, przyjmując za podstawę dotychczas obowiązujący statut organizacyjny i plan nauk szkoły Jagielnickiej. W bieżącym roku szkolnym zatrzymał Wydział krajowy tylko dwa oddziały uczniów, mianowicie roku I. (nowo przyjęci w liczbie 16) i roku II. (w liczbie 14), trzeci więc oddział uczniów (roku III.) utworzony zostanie dopiero w następnym roku szkolnym. Dwóch uczniów, którzy cały dwuletni kurs nauk z bardzo dobrym postępem ukończyli, a pomimo tego uzupełnienia swej wiedzy pragnęli, zostali na rok III. nauki do Horodenki na koszt funduszu krajowego przyjęci.

Do organizacji szkoły kobiernickiej należy także uorganizowanie najważniejszego jej środka naukowego tj. gospodarstwa szkolnego.

Po objęciu w roku 1891 w posiadanie na rzecz szkoły folwarku zadzierżawionego od p. Dr. Hermana Czecha, polecił Wydział krajowy Dyrekcyi tej szkoły, ażeby plan gospodarstwa szkolnego wypracowała. W skutek nieprzewidzianych przeszkód, a głównie najpierw choroby poprzedniego kierownika, a następnie zmiany Dyrekcyi, co wymagało, żeby nowy kierownik p. Bielski zapoznał się wpieryw ze stosunkami gospodarskimi i z właściwościami ziemi w Kobiernicach, przewlekła się ta sprawa o rok jeden. Dyrekcyja przedłożyła już wszakże swój projekt, opatrzony uwagami przewodniczącego kuratoryi, a Wydział krajowy polecił referentowi swemu fachowemu, ażeby — tak jak dla Jagielnicy — plan urządzenia i prowadzenia gospodarstwa szkolnego w Kobiernicach na podstawie dat zawartych w projekcie Dyrekcyi i uwag kuratoryi, wypracował. Praca ta jest na ukończeniu i zostanie w najbliższym czasie krajowej komisyi rolniczej do zaopiniowania przedłożoną.

W wykonaniu uchwały 5. natrafił Wydział krajowy na pewne trudności, które nie dozwoliły sprawy tak szybko załatwić, jak zamierzał. Przystępując do odbioru gruntu, aktem fundacyjnym z dnia 2. lutego 1892 przez Zygmunta barona Romaszkana na niższą szkołę rolniczą w Uhersku darowanego, do wytyczenia na nim projektowanych budynków i do ostatecznego ustanowienia głębokości fundamentów, celem dokładnego opisania szczegółów i warunków budowy, zawezwanym do wniesienia ofert przedsiębiorcom, (które to zbadanie nie mogło być uskutecznione przed wypracowaniem planów budowli, ze względu, że dopiero w lutym br. ofiarodawca wskazał ostatecznie Wydziałowi krajowemu parcele, które dla założyć się mającej szkoły przeznacza), — zauważyli delegaci Wydziału krajowego, że grunt ten jest podmokły i wymagać będzie prawdopodobnie radykalnego osuszenia, a na każdy wypadek nie pozwala na budowę projektowanych pod budynkami — a dla zakładu niezbędnie potrzebnych — piwnic. — Inżynier Wydziału krajowego (p. Blauth), który w miesiącu maju b. r. (po ustaniu pory słotnej) wydelegowany został do zbadania potrzeby i możliwości gruntowego osuszenia całego obszaru dla szkoły wyznaczonego gruntu, orzekł, że cały obszar da się należycie do głębokości 1·25 m. osuszyć, lecz że poniżej 1·00 m. do 1·20 m. z piwnicami zagłębiać się nie można. — Zdanie to ostatecznie potwierdzili później tam wysłani budowniczkowie (architekt Janowski ze strony Wydziału krajowego i budowniczy Turek, ze Stryja, ze strony bar. Romaszkana) i orzekli, że piwnice muszą być przynajmniej na 1 m. ponad poziom powierzchni gruntu wzniesione, — w skutek czego też cokol a więc i mury muszą być o 1 m. wyższe, a podwórze i dostęp do budynków odpowiednio podsypane. Nadto uznali powyż wymienieni rzeczoznawcy, że mury

budynku szkolnego i mieszkalnego zabezpieczone być muszą od wilgoci asfaltową warstwą izolacyjną. — Spowodowane temi zmianami podwyższenie pierwotnego kosztorysu, obliczono na blisko 5000 zł. w. a.

Wydział krajowy wszedł przeto w rokowania z bar. Romaszkanem celem wybrania innego odpowiedniejszego dla szkoły gruntu, i w porozumieniu z nim wysłał do Uherska referenta swego fachowego p. Strusiewicza, który przekonał się, że cały obszar gruntów w Uhersku i przyległych Dobrzanach do bar. Romaszkana należących, przedstawia obszerną równię prawie poziomą, o nieznacznych spadkach i zakłębnięciach, że grunt całego obszaru tego (szutrowate-piaskowo-gliniaste odsypisko rzeczne), spoczywa na zbitym, łąwowatym, nieprzepuszczalnym podkładzie, na 1 m. do 1·8 m. od powierzchni falisto ułożonym i będącym przyczyną podmakania wszystkich gruntów tamtejszych. Tylko parcele gruntowe przy samym wjeździe do dworu, bezpośrednio przy ogrodzie, są wyżej cokolwiek położone, mają warstwę zwierzchnią głębszą i posiadają znaczniejszy spadek ku młynówce po za ogrodem przepływającej; — wszakże bar. Romaszkan nie skłonił się do oddania tych gruntów pod szkołę.

Celem dozorowania budowli i zastępowania Wydziału krajowego w sprawach budowli się dotyczących, ustanowił Wydział krajowy (L. w. 35796) komitet budowlany, zapraszając w skład tegoż: Zygmunta bar. Romaszkana, tudzież Juliana bar. Brunickiego z Strzałkowa, i Wilhelma Schayera, c. k. nadinżyniera ze Stryja. Zarazem zawezwał Wydział krajowy Z. bar. Romaszkana, ażeby objął przewodnictwo w rzeczonym Komitecie i upoważnił go do zajęcia się przygotowaniem potrzebnych materiałów budowlanych. Baron Romaszkan zajął się gorliwie sprawą i wyszukał dostawców, z którymi pozawierał warunkowe umowy, czekając na zatwierdzenie Wydziału krajowego.

W końcu podaje Wydział krajowy do wiadomości Wysokiego Sejmu, że Wys. c. k. Ministerstwo rolnictwa, reskryptem z dnia 21, czerwca 1892 L. 9138/1127, przyznało z fundusów państwowych zasiłek w kwocie **20.000 zł.** na założenie kraj. niższej szkoły rolniczej w Uhersku, oznajmiając przytem, że na rachunek powyższego zasiłku wypłaconą być może kwota 2000 zł. jeszcze w tym roku, reszta zaś w latach 1893, 1894, i 1895, po 6000 zł. rocznie, z zastrzeżeniem konstytucyjnego przyzwolenia. Zarazem oświadczyło Ministerstwo gotowość udzielenia na koszt utrzymania szkoły w Uhersku po **3000 zł.** rocznie, na razie na pierwszych lat pięć jej istnienia.

Celem wykonania uchwały 6tej Wysokiego Sejmu, zajął się Wydział krajowy zebraniem dat i uskutecznieniem potrzebnych prac przygotowawczych, niezbędnych do wypracowania projektu założenia w Krosnie, lub jego okolicy krajowej niższej szkoły rolniczej, połączonej z kursem uprawy i wyprawy lnu. — Zbyt krótki czas jaki pozostał Wydziałowi krajowemu od ostatniej sesji sejmowej do dnia dzisiejszego, nie dozwolił prac tych wygotować na terazniejszą, niespodziewanie zwołaną sesję, — w skutek czego przedłożył Wydział krajowy wnioski swe w tej sprawie dopiero na następnej sesji sejmowej.

Tutaj nadmienia tylko Wydział krajowy, że według zdania rzeczoznawców, których Wydział krajowy do zbadania gruntów dla szkoły w Krosnie ofiarowanych wydelegował, najodpowiedniejszym się okazał grunt obejmujący w trzech kawałkach 54 m, w obrębie gminy Krosna, przy granicy Białobrzesckiej położony, a około 2 kil. od samego miasta oddalony. — Położenie gruntu tego pagórkowate, ze znacznymi spadkami, odpowiada położeniu większości gruntów w okolicy Krosna, — chociaż tylko w małej części do uprawy lnu się nadaje.

Grunta w Suchodole są równiejsze, wilgoć przytrzymujące, a nawet wymagające w niektórych miejscach osuszenia, — nadają się wprawdzie lepiej pod uprawę lnu, — lecz brak tutaj wody, niezbędnie potrzebnej do założenia racjonalnej moczarni. — Również nie na-

dają się dobrze ani dla szkoły rolniczej, ani dla zakładu uprawy i wyprawy lnu grunta w Biało-brzegach i Krościenku, a są znacznie od miasta oddalone.

Przy sposobności badania gruntów i zbierania dat do wypracowania wniosków potrzebnych, przekonał się Wydział krajowy z aktów Wydziału Rady powiatowej w Krosnie, że Rada ta usunęła pierwotnie w dniu 28. lutego 1889 uchwalony warunek udzielenia subwencji z funduszków powiatowych na koszt założenia i utrzymania niższej szkoły rolniczej w okolicy Krosna, „że szkoła ta w przeciągu dwóch lat założoną zostanie“, — i uchwaliła udzielić z funduszków powiatowych jednorazowo 1.000 zł na założenie, a przez lat 10 po 1.200 zł. na utrzymanie (stypendya) wspomnianej szkoły w powiecie krośnieńskim, nie czyniąc żadnych zastrzeżeń co do terminu jej urządzenia, — ale przekonał się zarazem z tych samych aktów, że Wydział krajowy o tej ostatniej uchwale Rady powiatowej zawiadomiony nie został.

Ze sprawą założenia krajowej niższej szkoły rolniczej w Krosnie, złączoną jest ściśle sprawa istnienia szkoły uprawy i wyprawy roślin włóknistych w Gródku. — Ponieważ, z przyczyn w poprzednich sprawozdaniach przytoczonych, szkoła ta nie może się należycie w Gródku rozwijać, i z tego powodu Wysoki Sejm zdecydował jej zwinięcie, przy równoczesnem otwarciu szkoły niższej rolniczej, połączonej z uprawą i wyprawą lnu w Krosnie, przeto nie czyni i nie projektuje Wydział krajowy żadnych wydatków na jej ulepszenie.

Sprawę urządzenia nowej (7ej) krajowej niższej szkoły rolniczej w Międzyńcu, przedłożył Wydział krajowy — w myśl wywodów zawartych w poprzednim sprawozdaniu Wydziału krajowego — po załatwieniu sprawy urządzenia szkoły krosnieńskiej.

Ze sprawą założenia nowych niższych szkół rolniczych, jak niemniej ze sprawą normalnego rozwoju istniejących już szkół rolniczych, związaną jest ściśle sprawa przysposobienia dla nich odpowiednio wykształconych nauczycieli fachowych.

Ażebym nauczyciel fachowy (rolnictwa, hodowli zwierząt domowych i administracji) w niższej szkole rolniczej, o systemie nauczania przeważnie praktycznym (jaki w naszych stonsunkach jedynie do celu prowadzić może), mógł skutecznie spełniać zadanie swoje, musi, oprócz daru nauczania i zamiłowania do zawodu nauczycielskiego, posiadać nie tylko dostateczne wykształcenie naukowe, ale także znajomość praktyki rolniczej, obok dokładnej znajomości potrzeb i stosunków krajowego rolnictwa.

Takich nauczycieli nie mamy ani dla nowo powstających szkół, ani dla ewentualnego uzupełnienia etatu nauczycieli w szkołach dawniejszych. Zadaniem przeto Wydziału krajowego być musi, postarać się o przysposobienie nowych sił nauczycielskich.

Podstawy naukowej nabyć może kandydat na nauczyciela niższych szkół rolniczych tak w wyższej szkole rolniczej w Dublanach, jak i w szkole średniej w Czernichowie, ale potrzebnej mu techniki rolnictwa, znajomości potrzeb i stosunków gospodarstw większych i małych (włościańskich), żadna szkoła dać mu nie może.

Wydział krajowy postanowił przeto, (po zaciągnięciu opinii krajowej komisji dla spraw rolniczych), kandydatów na nauczycieli fachowych w szkołach niższych rolniczych, którzy krajową wyższą szkołę rolniczą w Dublanach albo też krajową średnią szkołę rolniczą w Czernichowie z dobrym postępem ukończyli, i egzamin końcowy złożyli, wysłać na dwuroczną

przynajmniej praktykę do gospodarstw im przez Wydział krajowy wskazanych, a następnie przeznaczać ich jako praktykantów nauczycielskich przy istniejących krajowych niższych szkołach rolniczych, gdzie mogliby nabyć nietylko pewnej rutyny nauczycielskiej pod kierunkiem starszych nauczycieli, ale także obznajomić się z prowadzeniem takiej szkoły i gospodarstwa szkolnego.

Na ten cel wstawił Wydział krajowy w budżet wydatków na rok 1893 pod R. XV. poz. 204 kwotę 1.600 zł, i uprasza Wysoki Sejm, ażeby kredyt ten uchwalić raczył.

Komisya naukowa, która jako osobna sekcya krajowej komisji dla spraw rolniczych, na podstawie §. 10. statutu tejże komisji krajowej, utworzoną została, zajęła się w roku bieżącym zbadaniem skryptów z nauki rolnictwa i hodowli, przez nauczycieli krajowych niższych szkół rolniczych w Horodence, Jagielnicy i Kobiernicach, z polecenia Wydziału krajowego opracowanych. Prace tej komisji postąpiły znacznie, tak, że już w przyszłym roku będzie mógł Wydział krajowy przystąpić do wydawnictwa podręcznika do nauki przynajmniej jednego działu gospodarstwa wiejskiego, jeżeli Wysoki Sejm uchwali na ten cel kredyt w wysokości 1.000 zł, w budżet wydatków na rok 1893 pod R. XV. poz. 223 wstawiony, a o który Wydział krajowy jak najusilniej uprasza.

Konferencye nauczycieli krajowych niższych szkół rolniczych. Druga konferencya nauczycielska odbyć się miała w pierwszych dniach września b. r. Wskutek jednakże niespodziewanego zwołania Sejmu, a tem samem niezwyklego zajęcia członków i urzędników Wydziału krajowego, odroczone być musiała do października b. r. Tematy, przez krajową komisję dla spraw rolniczych zaprojektowane, a przez Wydział krajowy uchwalone, i członkom konferencyi (do LW. 29.258/1892) przesłane, są następujące:

1. Jakie spostrzeżenia poczyniono co do karności uczniów niższych szkół rolniczych? i jaka jest skuteczność obecnie obowiązujących norm dyscyplinarnych? (referent: R. Bastgen i E. Bielski).

2. Jakie jest zadanie wiadomości z nauk przyrodniczych, udzielanych w niższych szkołach rolniczych? i w jakim zakresie i następstwie (porządku) tudzież w jaki sposób wiadomości te udzielane być powinny w szkołach wspomnianych? (referent Dr. R. Wawnikiewicz i koreferent R. Bastgen).

3. O potrzebie i sposobie przeprowadzenia kultur demonstracyjnych w niższych szkołach rolniczych (referent K. Bielecki i Franciszek Cisło).

Na podstawie wyjaśnień w powyższem sprawozdaniu zawartych Wydział krajowy wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o krajowych niższych szkołach rolniczych w Horodence, Jagielnicy i Kobiernicach, o szkole uprawy i wy-

prawy roślin włóknistych w Gródku, tudzież o czynnościach tyczących się założenia nowych szkół rolniczych niższych w Uhersku i Krośnie.

2. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby starał się o wykształcenie nowych sił nauczycielskich dla niższych szkół rolniczych, — i wstawia na ten cel do budżetu na r. 1893 kwotę 1.600 zł. w. a. na stypendya dla kandydatów kształcących się na nauczycieli szkół rolniczych niższych i średnich.

3. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby przy współdziałaniu sekcji naukowej krajowej komisji dla spraw rolniczych, postarał się o wydanie podręczników dla uczniów niższych szkół rolniczych — i wstawia na ten cel do budżetu na rok 1893 kwotę 1.000 zł.

4. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby na następnej sesji sejmowej przedłożył ostateczne wnioski co do urządzenia krajowej niższej szkoły rolniczej w Krośnie.

5. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby przeprowadził rokowania ze stronami interesowanymi co do urządzenia krajowej niższej szkoły rolniczej w Miżyńcu — i wynik tych rokowań przedłożył Sejmowi.

**Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim
Księstwem Krakowskiem.**

We Lwowie dnia 10. Września 1892.

Marszałek krajowy:

Sanguszko w. r.

Sprawozdawca:

Tadeusz Romanowicz w. r.

Członek Wydziału krajowego.

Sprawozdanie

Dyrekcji krajowej niższej szkoły rolniczej w Horodence
za rok 1891/92.

I. Ogólne wiadomości o szkole.

Cel szkoły. Cel, do którego dążyć musiała szkoła Horodeńska, mocą warunków, w jakich się znajduje, a jaki jej wytknięty został rozporządzeniem Wysokiego Wydziału krajowego z dnia 30. września 1890 L. 39.408, jest: kształcenie pomocników (tj. niższych organów wykonawczych) dla gospodarstw większych. Gospodarstwo wzorowe, o które szkoła jest oparta, obejmujące przeszło 3.600 morgów, obok hodowli bydła, koni i nierogacizny, także gorzelnię i młyn i pod każdym względem wzorowo prowadzone, daje sposobność wychowankom szkoły Horodeńskiej, którzy, na mocy umowy z właścicielem gospodarstwa zawartej, korzystać mogą ze wszystkich działów tegoż gospodarstwa w celach praktycznej nauki, należycie obznajomić się ze szczegółami przyszyłych ich obowiązków.

Nauka teoretyczna i praktyczna, obejmująca te same przedmioty, jak w innych krajowych szkołach rolniczych niższych, ale skierowana do celu na wstępie wskazanym, rozłożona jest na lat trzy.

Rok szkolny rozpoczyna się w regule z dniem 1 lipca, a kończy 30 czerwca.

Warunki przyjęcia uczniów są następujące:

Chcący wstąpić jako uczeń do tej szkoły powinien:

1. Najdalej do 15. maja b. r. wnieść do Dyrekcji szkoły w Horodence podanie z dołączeniem:

- a) Metryki urodzenia udowadniającej, że kandydat ukończył 16 rok życia;
- b) Świadectwa szkolnego z ukończenia szkoły ludowej z dobrym postępem;
- c) Świadectwa moralności i dotychczasowego zatrudnienia, wystawionego przez właściwego duszpasterza i Zwierzchność gminną;
- d) Świadectwa zdrowia, wystawionego przez lekarza.

2. W dniu oznaczonym przez Dyrekcyę poddać się egzaminowi wstępnemu, z którego kierownik szkoły osądzi, czyli kandydat jest dostatecznie umysłowo rozwinięty i posiada dostateczne wykształcenie elementarne, aby mógł korzystać należycie z nauki w szkole rolniczej w Horodence udzielanej. (Termin do tego egzaminu naznacza się na drugą połowę czerwca).

3. Otrzymawszy zapewnienie przyjęcia, złożyć do rąk kierownika szkoły pisemne zobowiązanie rodziców, opiekunów lub protektorów, poręczające regularną wypłatę należności przypadających zakładowi za utrzymanie ucznia.

Synowie ubogich rodziców mogą otrzymać bezpłatne utrzymanie w zakładzie; w tym celu winni wnieść osobne podanie do Wydziału krajowego na ręce Dyrekcji.

4. Każdy wstępujący do zakładu, powinien być zaopatrzony w dostateczną bieliznę i dobre obuwie.

Koszt utrzymania. Za całe utrzymanie, t. j. pomieszkanie, opał i światło, pościel i pranie bielizny, wikt i całe ubranie (oprócz bielizny) płaci się do kasy zakładu 150 zł. rocznie, w ratach półrocznych z góry.

Stypendya. Dla szkoły Horodeńskiej przeznaczone są następujące stypendya: Z fundusów Rady powiatowej Horodeńskiej 3 po 150 zł. i z fundusów gminy miasta Horodenki (dla młodzieży do miasta przynależnej) 1 stypendyum na 100 zł. rocznie.

Egzamina i świadectwa. Przy końcu każdego roku szkolnego składają uczniowie egzamina roczne z wszystkich przedmiotów nauki, przed komisją egzaminacyjną i wobec delegatów Wysokiego Wydziału krajowego. O wyniku tego egzaminu, który stanowi o przejściu ucznia na rok wyższy, zawiadamia kierownik szkoły listownie rodziców lub opiekunów każdego ucznia.

Po ukończeniu zaś całego trzechletniego kursu nauk z postępowaniem przynajmniej dostatecznym, obowiązany każdy uczeń złożyć egzamin końcowy czyli główny, z całości zawodowej nauki, przed osobną komisją egzaminacyjną. W razie pomyślnego wyniku tego egzaminu, otrzymuje abiturient „Świadectwo ukończenia nauk“, w którym poświadczony jest ogólny postęp w naukach stopniami: celujący, bardzo dobry, dobry, dostateczny; a zachowanie się stopniami: zupełnie odpowiednie, odpowiednie lub za ledwie odpowiednie. Kandydat, który egzaminu końcowego pomyślnie nie złożył, otrzymuje z ogólnego postępu nauk stopień: niedostateczny.

II. Skład grona nauczycieli

jest następujący:

1. Roman Bastgen, kierownik zakładu i nauczyciel fachowy; uczy: rolnictwa, prowadzenia regestrów gospodarczych (rachunkowości), przepisów polowych i kieruje nauką praktyczną.

2. Włodzimierz Grodzki, drugi nauczyciel fachowy; uczy: hodowli zwierząt domowych i elementarnych wiadomości z nauk przyrodniczych.

3. Włodzimierz Markowski, nauczyciel do nauk elementarnych ogólnie kształcających; uczy: języka polskiego i ruskiego, geografii i historii, rachunków, rysunków i kaligrafii.

Nadto uczyli w roku 1891/92:

4. Ks. E. Seńków (obr. rz. kat.) i ks. A. Sobolewski (ob. gr. kat.): religii i odbywali egzorty.

5. Weterynarz powiatowy p. Jan Skuciński: Wiadomości z weterynaryi poprzedzone zarysem anatomii i fizjologii zwierząt domowych.

6. Obowiązki instruktora robót ręcznych i dozorecy uczniów przy wykonywaniu prac ręcznych pełnił — jak w latach poprzednich: p. Michał Stadnicki.

III. Nauki w szkole udzielane.

Nauka w krajowej niższej szkole rolniczej w Horodence jest teoretyczną i praktyczną. Zakres i treść każdego poszczególnego przedmiotu nauki podane zostały dokładnie w zeszłorocznym sprawozdaniu Dyrekcyi. W roku szkolnym 1891/92 nie zaszły pod tym względem żadne zasadnicze zmiany; — Dyrekcyja więc ogranicza się na podaniu rozkładu nauk i krótkim objaśnieniu sposobu nauczania praktyki gospodarskiej.

a) Nauki udzielane w kraj. niższej szkole rolniczej w Horodence, rozłożone były w sposób następujący:

1. W okresie zimowym (od 15. października do 15. kwietnia) na tydzień godzin :

		Rok I.	Rok II.	Rok III.	Razem		
Księża katecheci: E. Seńków (rz. kat.) i A. Sobolewski (gr. kat.)	Religia i egzorty	2	1	1	4	4	
Nauczyciel: W. Markowski:	Język polski i ruski	7	4	3	14		
	Rachunki	5	3	2	10		
	Geografia i historia Polski	2	2	—	4		
	Kaligrafia i rysunki	3	3	2	8	36	
Nauczyciel: W. Grodzki:	Wiado- mości z {	zoologii	1	—	—	1	
		botaniki	2	2	—	4	
		fizyki i chemii	2	5	—	7	
	Hodowla zwierząt gospodarskich	—	2	4	6	18	
Nauczyciel-kierownik: Bastgen:	Rolnictwo	—	2	9	11		
	Rachunkowość	—	—	3	3		
	Przepisy polowe	—	—	1	1		
	Raporta z zajęć praktycznych	1	1	1	3	18	
Weterynarz: J. Skuciński:	Anatomia i fizjologia zwierząt gospodarskich	—	3	—	3		
	Wiadomości z weterynaryi	—	—	3	3	6	
Razem		25	28	29		82	

2. W okresie jesiennym (od 1. września do 15. października) i wiosennym (od 15. kwietnia do 15. czerwca) na tydzień godzin:

		Rok I.	Rok II.	Rok III.	Razem		
Księża katecheci: E. Seńków (rz. kat.) i A. Sobolewski (gr. kat.)	Religia i egzorty	1	1	1	3	3	
Nauczyciel: W. Markowski:	Język polski i ruski	3	2	2	7		
	Rachunki	3	2	1	6		
	Geografia i historia Polski	1	1	—	2	15	
Nauczyciel: W. Grodzki:	Wiado- mości z {	zoologii	1	—	—	1	
		botaniki	2	1	—	3	
		fizyki i chemii	2	2	1	5	
	Hodowla zwierząt gospodarskich	—	1	3	4	13	
Nauczyciel-kierownik: R. Bastgen:	Rolnictwo	—	2	6	8		
	Rachunkowość	—	—	2	2		
	Raporta z robót gospodarskich (wspólnie)	6	6	6	6	16	
Weterynarz: J. Skuciński:	Anatomia i fizjologia zwierząt gospodarskich	—	3	—	3		
	Wiadomości z weterynaryi	—	—	3	3	6	
Razem		19	21	25		53	

b) Nauka **praktyki gospodarskiej** rozpoczyna się z uczniami roku pierwszego, od wyuczenia wykonywania wszelkich robót ręcznych gospodarskich, przy użyciu narzędzi ręcznych (kopania, motyczenia, żęcie, koszenie, wiązanie etc.) i niektórych robót narzędziami zaprzęжными (oranie, włóczenie, wałkowanie). W roku drugim używa się uczniów przeważnie do wykonywania prac narzędziami i maszynami zaprzęжными (oranie, młócenie, pielenie, płużkowanie, grabanie grabarką, cięcie sieczki, włóczenie etc.) a w czasie żniwa do dozoru przy zbiorze jako pomocników uczniom roku 3. do zwózki i składania stert. W roku trzecim: do prac maszynami (siewnikiem, młocarnią parową) i jako dozorców poszczególnych robót. Uczniowie roku 3. pełnią po kolei służbę pisarza tokowego i służbę ekonoma. Celem wyuczenia pielęgnowania inwentarza wyznacza się przez cały rok po dwóch uczniów (jeden z drugiego a jeden z pierwszego roku) do obsługi krowiarni, wołarni roboczej i opasowej, fornalki i stada, owiec i trzody, pod nadzorem ucznia roku 3. pełniącego służbę włodarza. W okresie zimowym pełni po dwóch uczniów tygodniową służbę w gorzelnii, a nadto są zajęci w kuźni i stelmacharni. Z wszelkich wykonywanych względnie dozorowanych robót składają uczniowie codziennie raporta ustne i pisemne, a z pełnionych służb tygodniowych przy inwentarzu, raporta tygodniowe.

W roku szkolnym ubiegłym urządzono trzy kursa specjalne a to: kurs mleczarstwa, uprawy tytoniu i pożarnictwa.

Kurs mleczarstwa. Do urządzenia kursu mleczarstwa wyznaczył Wysoki Wydział krajowy krajowego instruktora mleczarstwa Dr. U. W. Massalskiego. Kurs trwał dni dwanaście, to jest od 6. do 18. listopada. Na lekcje teoretyczne i demonstracje wyznaczyła Dyrekcyja godziny przed południowe od 9. do 11, a na ćwiczenia praktyczne uczniów, godziny popołudniowe od 2. do 4. Do korzystania z kursu przeznaczeni zostali uczniowie roku 2. i 3. Przy wykładach, demonstracjach i ćwiczeniach praktycznych uczniów byli zawsze obecni: nauczyciel hodowli zwierząt p. W. Grodzki i instruktor robót p. M. Stadnicki. Kierownik szkoły hospitował naukę codziennie przez jedną lub dwie godziny.

Nauka teoretyczna wskazana planem nauki mleczarstwa dla krajowych niższych szkół rolniczych rozporządzeniem Wysokiego krajowego z dnia 17. sierpnia L. 36265 postanowionym, została wraz z demonstracjami w zupełności udzielona w 24 godzinach wykładowych. Z ćwiczeń praktycznych zrobiono dojenie, oznaczenie ilości i jakości udojonego mleka, pozyskanie śmietany bez użycia i z użyciem wody zimnej i lodu, wyrób masła i wyrób serów z mleka słodkiego i kwaśnego. Chłodzenie mleka na chłodnicy i oddzielenie śmietany za pomocą centryfugi nie zostało z uczniami przerobione, gdyż chłodnicy szkoła nie posiadała, a separator zagubiony na stacji kolei nie był jeszcze dostawiony. Ćwiczenia praktyczne były częściowo przeprowadzone w szkole, przy użyciu narzędzi szkolnych, z mlekiem przykupionym, częściowo w mleczarni bar. Romaszka.

W celu przekonania się, o ile uczniowie skorzystali z udzielonej im nauki mleczarstwa, urządzono w dniu 18. b. m. od godziny 2. do 4. ogólną repetycję w obecności przewodniczącego kuratorji i grona nauczycieli. Dyrekcyja poczuwa się do obowiązku podnieść, że odpowiedzi uczniów były zupełnie zadawalające, oparte na dobrym zrozumieniu przedmiotu.

Kurs uprawy tytoniu, na którym udzielał nauki p. Zygmunt Jakliński, trwał począwszy od 24. sierpnia przez dni dziesięć. Nauka teoretyczna udzielana w salach szkolnych wyczerpała w zupełności temata nakreślone „planem nauki teoretycznej produkcji liścia tytoniowego,“ jaki został polecony rozporządzeniem Wysokiego Wydziału krajowego z dnia 26. sierpnia t. r. do L 37259. Nauka teoretyczna była wspierana praktyką przy pielęgnowaniu liści tytoniowych, a to codziennie w godzinach popołudniowych pod kierunkiem i nadzorem p. Prelegenta. Zbiór liści tytoniowych wyprodukowanych na ćwierć morgowym poletku pola szkolnego dostarczył materiału potrzebnego do praktyki. W ostatnim dniu kursu odbyła się ogólna repetycja przedmiotu w obecności Przewodniczącego kuratorji, kierownika szkoły i wszystkich nauczycieli. Szczegółowe spra-

wozдание o kursie, wypracowane przez p. Prelegenta, w myśl powyż powołanego rozporządzenia Wysokiego Wydziału krajowego, zostało przez Dyrekcyę potwierdzone i Wysokiemu Wydziałowi krajowemu przedłożone.

Kurs pożarnictwa, podobnie jak i w roku zeszłym odbył się pod kierunkiem p. Piotrowskiego, sekretarza Związku ochotniczych straży pożarnych. P. Piotrowski udzielił wskazówek co do prowadzenia ćwiczeń P. Markowskiemu, nauczycielowi do nauk elementarnych w szkole tu-tejszej, który objął naczelnictwo szkolnej straży pożarnej — i w porze letniej, w niedziele i święta, odbywa z uczniami ćwiczenia strażackie w godzinach popołudniowych.

Stosownie do wskazówek p. Piotrowskiego, uzupełniono przyrządy pożarnicze dokupnem beczkowsza wraz z zaprzęgiem, węża parcianego 20 metr. długiego, przyrządów do sygnalizowania i zakupiono cztery zbiorniki z pokrywami na wodę deszczową, na co Wysoki Wydział krajowy odpowiedni fundusz wyznaczył.

IV. Środki naukowe.

1. Najważniejszym środkiem do praktycznej nauki gospodarstwa wiejskiego we wszystkich jego działach, jest gospodarstwo J. W. Jakóba bar. Romaszkana, z którego szkoła w sposób poprzód podany korzysta.

2. Do środków naukowych zaliczyć należy także ogród szkolny i pólko do uprawy roślin okazowych, obejmujące 12600 metrów kwadratowych powierzchni. Na polku tem, podzielonem na poletka po 1800^{m²}, uprawia się w zmianowaniu następujące rośliny: kukurudza, pszenica, kartofle, jęczmień, konicz, żyto i owies. Nadto na poletkach osobnych uprawia się: trawy, lucerna, buraki, tytoń i chmiel. Różne gatunki i odmiany roślin okazowych, uprawia się osobno na 110 poletkach po 14^{m²} każde*). Wszelką pracę tak w ogrodzie jak i na polu okazowem szkolnem wykonują wyłącznie uczniowie.

3. Muzeum obejmujące zbiory potrzebne do nauki okazowej z rolnictwa, hodowli zwierząt, mleczarstwa i nauk przyrodniczych.

4. Księgozbiór, obejmujący dzieła z dziedziny nauk zarodowych, przyrodniczych i ogólnie kształcących, podręczniki dla uczniów, tudzież czasopisma rolnicze.

V. Frekwencya uczniów.

Na rok 1891/92 zgłosiło się do Dyrekcyi o przyjęcie do szkoły 59 nowych kandydatów, z których wezwano do egzaminu wstępnego 27, odpowiadających wszystkim przepisany warunkom przyjęcia. Z tych przyjęła Dyrekcyja na podstawie złożonego egzaminu wstępnego 15 kandydatów na rok I., — na rok II. przeszło 8, a przyjętych zostało ze szkoły Gradeckich 2, razem 10, — na rok trzeci przeszło z ubiegłego roku szkolnego 12 uczniów, — razem przyjętych zostało na początku roku szkolnego, na mocy upoważnienia Wysokiego Wydziału krajowego 37 uczniów. Ponieważ atoli szkoła pomieścić mogła najwięcej 35 uczniów, a i na tę liczbę odpowiedniego urządzenia

---

*) W roku ubiegłym zwróciła Dyrekcyja szczególną uwagę na uprawę buraków cukrowych, celem zbadania możności korzystnej uprawy tej rośliny w tutejszej glebie i tutejszych warunkach klimatycznych, co zdawało się Dyrekcyi wskazanem ze względu na ponowne otwarcie fabryki cukru w Tłumacz, i powziętą myśl urządzenia cukrowni w Horodence. Uprawiano w roku ubiegłym następujące odmiany: Vilmorin, Imperial, Szląskie, Desprez, Ziemann i Ukraińskie. O poczynionych doświadczeniach zda Dyrekcyja sprawę w swoim czasie.

nie miała, przeto z polecenia Wysokiego Wydziału krajowego odesłała dwóch uczniów do szkoły J. gielnickiej.

W ciągu roku wykreślonych zostało, a względnie dobrowolnie opuściło zakład, 3. uczniów, tak że najniższy stan uczniów z końcem roku wynosił 32.

Z końcem roku szkolnego 1891/92 przystąpiło do egzaminu końcowego ogólnego 11 uczniów, z których otrzymało „Świadectwo ukończenia nauk“ 9, mianowicie:

1. Szuber Franciszek	z postępem	bardzo dobrym.
2. Berczowski Bazyli	„	dobrym.
3. Drzymała Konstanty	„	dobrym.
4. Fargniarz Jan	„	dobrym.
5. Łoziński Władysław	„	dobrym.
6. Madejski Jan Poraj	„	dobrym.
7. Czajkowski Władysław	„	dostatecznym.
8. Ferus Waclaw	„	dostatecznym.
9. Kosiński Jan	„	dostatecznym.

Nie złożyli egzaminu głównego z postępem dostatecznym:

10. Piasecki Stanisław, któremu pozwolono powtórzyć ten egzamin po jednorocznej praktyce, do której otrzymał miejsce jako pisarz ekonomiczny u W-go Ludomira Cieńskiego w Oknie i

11. Śliwiński Józef, któremu Dyrekcyja doradzała rok trzeci nauki powtarzać. Ponieważ tenże nie usłuchał jednak rady Dyrekcyi i zażądał świadectwa pobytu w szkole, wydała mu Dyrekcyja poświadczenie, że lat trzy w szkole pozostawał, lecz statutem przepisanego egzaminu końcowego nie złożył i dostatecznej kwalifikacyi na pomocnika gospodarskiego nie posiada.

Egzamina roczne z drugiego roku nauki złożyło 8 uczniów, mianowicie 2. z postępem bardzo dobrym, 2. z postępem dobrym, a 4. z postępem dostatecznym.

Nie otrzymało przejścia na rok wyższy 2. uczniów, z których jednemu Wysoki Wydział krajowy pozwolił rok drugi nauki na koszt własny powtarzać.

Z pierwszego roku nauki składało egzamin roczny 11. uczniów, i otrzymali wszyscy promocyę na rok wyższy, mianowicie 2. z postępem bardzo dobrym, 2. dobrym, a 7. dostatecznym.

VI. Wiadomości o byłych uczniach.

Z wymienianych powyżej uczniów, którzy w roku 1891/92 trzechletni kurs nauk ukończyli, otrzymali za pośrednictwem Dyrekcyi umieszczenie przy większych gospodarstwach, ponajwiększej części jako pisarze folwarczni:

- Berezowski Bazyli u St. hr. Badeniego w Radziechowie.
- Drzymała Konst. u p. Rozwadowskiego w Tonówce.
- Fargniarz Jan u hr. Pinińskiego w Grzymałowie.
- Łoziński Wład. u p. Jahna w Tłumaczu.
- Madejski Jan u p. Karola Barańskiego w Samborskim.
- Czajkowski Wład. u p. Michała Czajkowskiego w Żyrawie.
- Ferus Wacł. n p. Doschotta w Pałahiczach.
- Kosiński Jan u p. Menzla w Pawełczu.
- Szuber Franciszek został wzięty do wojska.

VII. Sprawy internatu.

Do pomieszczenia uczniów służą: 4. sale sypialne, 1. czytelnia, 2. sale naukowe i 1. jadalnia. W salach sypialnych urządzono w roku 1891. pomieszczenie dla 35. uczniów. Każdy uczeń dostaje łóżko żelazne (wojskowe), siennik napchany słomą, poduszkę wypełnioną siewką, koc wojskowy, 4. prześcieradła, 3. poszewki, stołek drewniany przy łóżku. Jedna szafka przedzielona na dwie połowy, z dwoma drzwiczkami oddzielnie zamkniętymi, służy do przechowania ubrania i bielizny dla dwóch uczniów. Sale sypialne są przez cały dzień zamknięte. Otwiera się je na godziny do spania przeznaczone, t. j. od 9. względnie 9 $\frac{1}{2}$ wieczorem do 4. względnie 4 $\frac{1}{2}$ godz. rano. Urządzenie czytelnicy składa się ze stołu ustawionego w podkowę, ławek i szaragów do zawieszania zwierzchnich ubrań. Tutaj pozostają uczniowie w godzinach wolnych od lekcji i zajęć praktycznych.

Do sali jadalnej odpowiednio urządzonej, wchodzi uczniowie tylko dla spożycia śniadania, obiadu i wieczerzy.

Sal naukowych jest dwie. Chociaż szkoła ma trzy kursa, wystarczają dwie sale naukowe, gdyż najwyżej dwa lata (w porze zimowej) mają lekcje, a przynajmniej jeden rok jest zajęty pracami gospodarskimi. Jedna sala naukowa urządzona jest dla 16, druga dla 20 uczniów.

Uczniowie dostają w każdym roku po dwa ubrania, t. j. zimowe, sporządzone z ciemnosiwego, grubego sukna, i letnie, sporządzone z zegeltuchu. Na cały czas pobytu dostaje uczeń kożuch węgierski. Kożuchy były dotąd niepokrywane, w bieżącym roku pokryto wszystkie suknem. Ubranie zimowe uzupełnia czapka krojem wojskowym, letnie — kapelusz słomkowy.

Wikt uczniów składa się ze śniadania, objadu i kolacyi. Śniadanie podaje się o godzinie 4 $\frac{1}{2}$ względnie 5. rano w lecie, a o godzinie 6 $\frac{1}{2}$ w zimie. Na śniadanie dostaje uczeń $\frac{1}{2}$ litry niezbieranego zgotowanego mleka i 400 gr. chleba razowego. Obiad podaje się o godzinie 12 w południe, a to w poniedziałek: zupę grochową i kartofle, we wtorek: zupę kartoflaną i fasolę na kwaśno, w środę: zupę grochową i kluski ze serem, w czwartek: rosół z kartoflami, mięso z kapustą i pierogi, w piątek: barszcz z kartoflami i kasza jaglanna (lub lemieszka kokurudzianna), w sobotę: zupę grochową z grzankami i ryż, w niedzielę: rosół z ryżem, mięso z kartoflami. Do objadu dostaje uczeń 300 gr. chleba. Wieczerza o godzinie 8 względnie 8 $\frac{1}{2}$, a to w poniedziałek: kluski z serem i słoniną, wtorek: kulesza z mlekiem, środa: kasza hreczanna z masłem lub mlekiem, czwartek: kartofle ze słoniną lub kwaśnym mlekiem, piątek: fasola na kwaśno, sobota: kluski z serem i masłem, niedziela: kasza jaglanna z masłem. Do kolacyi dostaje uczeń 300 gr. chleba.

Bezpośredni nadzór nad uczniami sprawują wszyscy pp. nauczyciele mieszkający w budynkach zakładowych, a to po kolei przez tydzień, pod kierunkiem dyrektora szkoły.

W ciągu roku szkolnego chorowało uczniów 11, a z tych 6. musiano pomieścić w tutejszym szpitalu powiatowym: Edward Füller zapadał przez trzy razy na chorobę płucną i przebył w szpitalu razem dni 14. Maciej Madejski chorował na niezyt kiszek i przebył w szpitalu dni 20. Julian Wildt chorował na katar płuc i przebył w szpitalu dni 22. Trzej inni uczniowie cierpiący na choroby pomniejsze, przebyli w szpitalu razem dni 20. Ogólna ilość dni przebytych przez uczniów w szpitalu wynosi 76, t. j. o 24 dni mniej, aniżeli w roku zeszłym.

VII. Budynki szkolne.

W celu należytego utrzymania budynku mieszkalnego dla nauczycieli, zachodzi potrzeba naprawy dachu przy użyciu około 3.000 sztuk gątów. Ze względu na konserwację wszystkich dachów, krytych gątem, byłoby wskazaniem pociągnąć je thorem. W budynku szkolnym dawał się

uczuć brak osobnej ubikacji na umywalnię dla uczniów. Umywalnia szafkowa jest pomieszczona w nieopalanych sieniach z drzwiami wprost na dwór wychodzącymi, bez żadnego zresztą zabezpieczenia. W skutek tego mogą się tu myć uczniowie tylko w lecie. W zimie donosi się wodę w s'afkach do sali rekreacyjnej, lecz to jest powodem zanieczyszczenia i zawilgocenia pokoju, pominawszy już inne niedogodności. Dyrekcyja przedstawiła przeto Wydziałowi krajowemu potrzebę urządzenia opalanej umywalni uczniów, przez odpowiednie przerobienie przedpokoju (sieni) budynku szkolnego, co wraz z urządzeniem przyrządu do mycia, t. j. odpowiedniego rezerwoaru na wodę z kurkami i t. d. kosztować będzie około 250 zł.

Potrzebne kwoty na powyżej podane naprawy i rekonstrukcyje wstawione zostały w projekt budżetu szkoły na rok 1893.

Trwałe i należycie zabezpieczające ogrodzenie całego obejścia szkolnego wraz z polem szkolnem, jest również potrzebne, a nawet konieczne.

Z Dyrekcyi krajowej niższej szkoły rolniczej w Horodence.

We Wrześniu 1892.

Sprawozdanie

dyrekcji krajowej niższej szkoły rolniczej w Jagielnicy za r. 1891/92.

I. Ogólne wiadomości o szkole.

Cel szkoły. Krajowa niższa szkoła rolnicza w Jagielnicy założona staraniem Wydziału krajowego i ofiarnością JW. Karola hr. Lanckorońskiego, ma na celu przedewszystkiem kształcenie i wychowanie synów włościańskich na zdolnych gospodarzy praktycznych, którzyby w przyszłości, osiadłszy na gruntach włościańskich, mogli wzorem swym przyczynić się do podniesienia gospodarstwa włościańskiego.

Pomimo starań Wysokiego Wydziału krajowego i Dyrekcji szkoły, bardzo mało zgłasza się jeszcze takich kandydatów, którzyby po skończeniu szkoły na ojcowiznach swych gospodarowali, zamożniejsi bowiem podolscy włościanie nie czują jeszcze potrzeby kształcenia swych synów w szkołach rolniczych.

Dyrekcya przeto zwraca ponownie uwagę iż Rady powiatowe mające w swym składzie znaczną ilość włościan, powinnyby na pierwszym miejscu zająć się tą sprawą usilnie i starać się oświecić zamożniejszych gospodarzy włościańskich, że dobrodziejstwo wyświadczą swym synom, a przytem ich następcom w dziedzictwie, jeśli starać się będą umieszczać ich w krajowej niższej szkole rolniczej, gdzie nie tylko wyuczą się praktycznie postępowego gospodarowania, ale i moralnie należycie przysposobieni i wychowani będą. Również Towarzystwa rolnicze i Kółka rolnicze mogłyby zająć się pouczeniem gospodarzy rolnych o znaczeniu krajowych niższych szkół rolniczych dla synów włościan przeznaczonych i przyczynić się do rychlejszego osiągnięcia celu na wstępie wskazanego.

Warunki i termin przyjęcia kandydatów do szkoły.

Chcący wstąpić do krajowej niższej szkoły rolniczej w Jagielnicy powinien:

1. Najdalej do 15. maja wnieść do Dyrekcji szkoły w Jagielnicy (poczta Jagielnica) podanie z dołączeniem:

- a) metryki urodzenia udowadniającem, że kandydat ukończył 16-ty rok życia.
- b) świadectwa szkolnego z ukończenia szkoły ludowej z dobrym postępem;
- c) świadectwa moralności i dotychczasowego zatrudnienia, wystawionego przez właściwego duszpaatera i zwierzchność gminną;
- d) świadectwa zdrowia, wystawionego przez lekarza.

2. w dniu oznaczonym przez Dyrekcję złożyć egzamin wstępny, z którego kierownik szkoły osądzi, czyli kandydat jest dostatecznie umysłowo rozwinięty i czy posiada potrzebne

wykształcenie elementarne, ażeby mógł korzystać należycie z nauk w szkole rolniczej udzielanych. (Termin do tego egzaminu wyznacza się w drugiej połowie czerwca b. r.)

Za koszt utrzymania ucznia, tj. wikt, ubranie oprócz bielizny, pościel, pomieszkanie, opał, światło i pranie płaci się do kasy zakładu 150 złr. rocznie, w ratach półrocznych z góry. Od opłaty tej uwolnieni bywają niezamożni uczniowie.

Synowie jednakże włościan, posiadających własne gospodarstwo rolne, przyjęci będą przed innymi kandydatami i otrzymają bez względu na ich stan majątkowy, bezpłatne utrzymanie (pomieszkanie, pościel pranie i wikt), tudzież ubranie w zakładzie, kosztem funduszu krajowego.

Każdy wstępujący do zakładu, czy to na własny koszt, czy na fundusz krajowy powinien być zaopatrzonej w dostateczną bieliznę i dobre juchtowe buty.

Trwanie nauk i rozpoczęcie roku szkolnego.

Kurs nauki rozpoczyna się 1. lipca a kończy 30. czerwca. Nauka cała w krajowej niższej szkole rolniczej w Jagielnicy trwa lat trzy. Rok szkolny rozpoczyna się w regule z d. 1. lipca a kończy 30. czerwca.

Egzamina i świadectwa.

Przy końcu każdego roku szkolnego składają uczniowie egzamina roczne z wszystkich przedmiotów nauki, przed komisją egzaminacyjną. O wyniku tego egzaminu, który stanowi o przejściu ucznia na rok wyższy, zawiadamia kierownik szkoły listownie rodziców lub opiekunów każdego ucznia. Uczeń który przy egzaminie rocznym nie otrzymał przynajmniej dostatecznego postępu z wszystkich przedmiotów nauki, nie może przejść na rok wyższy.

Po ukończeniu zaś całego trzechletniego kursu nauk, zdaje każdy uczeń egzamin końcowy czyli główny z całości nauk zawodowych (rolnictwa, hodowli zwierząt domowych, i administracji) przed osobną komisją egzaminacyjną, a wrazie pomyślnego wyniku tego egzaminu otrzymuje świadectwo ukończeniu nauk, w którym jest wyrażony ogólny postęp w naukach: celujący, bardzo dobry, dobry, dostateczny, a zachowanie się: zupełnie odpowiednie, odpowiednie, a względnie za ledwie odpowiednie. Świadectwo to służy jako dowód wiedzy wymaganej do zawodu rolniczego na małej posiadłości.

II. Skład grona nauczycieli

jest następujący:

1. Antoni Świeżawski, kierownik zakładu i nauczyciel fachowy, uczy: rolnictwa, i zarządu gospodarskiego, tudzież ustaw mających styczność z gospodarstwem; razem tygodniowo 10½ godzin; do niego też należy prowadzić całe gospodarstwo szkolne.

2. Franciszek Cisło, drugi nauczyciel fachowy, uczy: hodowli zwierząt domowych; wstępnych wiadomości z nauk przyrodniczych; pszczelnictwa; razem tygodniowo godzin 14.

3. Zygmunt Ziemiański, nauczyciel do nauk elementarnych ogólnie kształconych, uczy: rachunków, geografii, języka polskiego, ruskiego, kaligrafii, rysunków, tudzież historii, razem tygodniowo 24 godzin.

4. Karol Pastuszek, instruktor, uczy wykonywania wszelkich prac ręcznych i dozoruje uczniów przy pracach gospodarskich.

5. Ksiądz Eliasz Matkowski, gr. kat. proboszcz w Świdowej, uczy religii obu obrz. w 2 godzinach tygodniowo, a ksiądz Mroczyński, wikary obrz. łac. w Jagielnicy, miewa egzorty raz na tydzień w miesiącach letnich.

6. Władysław Michalski, weterynarz powiatowy, weterynaryi uczył 2 godzin tygodniowo, a

7. Zygmunt Jakliński c. k. oficyał fabryki tytoniu w Jagielnicy, szczegółowej uprawy tytoniu po 2 godzin tygodniowo.

III. Nauki w szkole udzielane.

a) Nauka teoretyczna. Rodzaj i treść nauk wszystkich podane zostały w sprawozdaniu roku poprzedniego.

b) Nauka praktyczna ma swą główną podstawę w gospodarstwie szkolnem. Uczniowie zajęci są codziennie w gospodarstwie szkolnem, mianowicie przez 9 miesięcy (t. j. od 1. października do końca czerwca) uczniowie tylko jednego roku lub dwóch lat na przemian, a przez 3 letnie miesiące uczniowie wszystkich trzech lat. Oprócz tego kolejno po dwóch uczniów obsługuje przez cały tydzień konie, dwóch bydło, dwóch świnie i owce a jeden pełni służbę gumienego (ogólną).

Nauczyciele fachowi i instruktor wskazują uczniom właściwe i poprawniejsze wykonanie robót gospodarskich, oraz wśród roboty dają stosowne objaśnienia, zwracając uwagę na zwyczajne błędne wykonania, jakoteż na właściwy cel roboty i jej skutki, zależne od stosownej pory wykonania. Instruktor jest nietylko nauczycielem robót ręcznych, ale także głównym dozorcą pracujących uczniów w gospodarstwie, przyczem w razie dalszego rozrzucenia robót bywa posiłkowany przez nauczycieli fachowych, w czasie wolnym od nauki szkolnej.

Tym sposobem obrabiają uczniowie samii całe gospodarstwo szkolne bez wszelkiego najmu i każdy uczeń przez cały trzyletni peryod nauki ma dosyć sposobności do nabrania należytej wprawy w wykonaniu wszelkich prac przy gospodarstwie.

IV. Srodki naukowe.

1. Głównym środkiem naukowym jest gospodarstwo szkolne na obszarze 30 morgowym z odpowiednimi budynkami i własnym inwentarzem. (O gospodarstwie tem dalej pod IX). Nadto służą do demonstracyi i ćwiczeń przy nauce:

2. Zbiór fizyczny, obejmujący 129 sztuk okazów, (w bieżącym roku przybyło ciał geometrycznych sztuk 10 z przykupienia).

3. Zbiór zoologiczny i hodowlany, obejmujący zwierzęta wypchane, szkielety konia, krowy, okazy z masy papierowej: serca, żołądka, wymienia krowy, dolnej części nogi końskiej (do rozbierania). Okazy z gipsu typów zwierząt rasowych (2 konie, 2 krowy, 3 barany, 1 świnia) dalej uprząż na konie i woły i t. p.

4. Zbiór botaniczny obejmuje: 14 okazów z masy papierowej, tudzież przykupione w tym roku tablice ściennie.

5. Zbiór mineralogiczny: okazów minerałów, skał i skamielin sztuk 81. W roku bieżącym przybyło z daru naturalno-historycznego muzeum c. k. Dworu: soli potasowych okazów 21.

6. Biblioteka składa się z dzieł dotyczących:

a) rolnictwa, hodowli zwierząt domowych i pszczelnictwa	318	dziełek	
b) nauk przyrodniczych	48	"	
c) książek do nauki dla uczniów	22	"	(w 262 egz.)
d) różnej treści	438	"	
	<hr/>		
	Razem	826	dziełek

7. Do nauki i zajęcia uczniów, w porach roku w których przy gospodarstwie mało zatrudnieni być mogą, służy warsztat kołodziejski i stolarski z tokarnią.

V. Frekwencya uczniów.

Przy rozpoczęciu roku szkolnego było uczniów na każdym oddziale po 10, razem: 30.

Według wieku było: mających lat 16 = 6; — lat 17 = 9; — lat 18 = 7; — lat 19 = 5; — lat 20 = 1; lat 21 = 2.

Z uczniów tych ukończyło przed wstąpieniem do tutejszej szkoły: szkołę ludową 26; — wypiałową 1; — 1 szłą 2-gą i 3-cią klasę gimnazjalną 3.

Według powiatów było: z czortkowskiego 8; — z borszczowskiego 5; — z buczackiego 4; — z husiatyńskiego 3; — z rzeszowskiego 2; — z jarosławskiego, zaleszczyckiego, sokalskiego, horodeńskiego, stanisławowskiego, łańcuckiego i podhajeckiego po 1 uczniu.

Według zatrudnień rodziców było: synów włościańskich 21; — synów rzemieślników 3; — synów urzędników prywatnych 5; — syn nauczyciela ludowego 1.

Przy końcu roku szkolnego opuścił szkołę jeden uczeń II-go roku za poradą Dyrekcyi, przeszło więc na III rok 9-ciu.

Z I-go roku wykreślono 2 uczniów z powodu niedostatecznych postępów, przeszło więc na rok II-gi 8-miu.

Na rok I-szy przyjęto na podstawie egzaminów wstępnych 13 nowych uczniów w dniu 1-go lipca 1892.

Cały zaś kurs nauk ukończyli w ubiegłym roku szkolnym 1891/92 następnii uczniowie:

1. Lipowicz Andrzej	z postępem dobrym
2. Obarzanowski Ignacy	" "
3. Perun Jan	" "
4. Słobodzian Aleksander	" "
5. Bednarowski Albin	" dostatecznym
6. Kawalec Wojciech	" "
7. Jurczak Wawrzyniec	" "
8. Małkowski Władysław	" "
9. Podwin Jan	" "
10. Strutyński Leon	" "

VI. Wiadomości o byłych uczniach.

Z uczniów którzy ukończyli szkołę w r. 1890 i 1891 jest przy większych gospodarstwach 12; a w wojsku jeden; ten ostatni sierota, chociaż właściciel tylko 2 morgów, powrócił na własne gospodarstwo; niestety został wzięty do wojska, gdzie szybko awansuje. Poprzedni wszyscy są synami ludzi mniej zamożnych, więc pomieścili się w służbach dwor-kich.

VII. Sprawy internatu.

Uczniów 30 mieści się w 2 ch salach sypialnych; w jednej 9, a w drugiej 21.

Salie sypialne są cały dzień zamknięte, a uczniowie przebywają w dzień — o ile nie są w gospodarstwie szkolnem zatrudnieni, — tylko w 2-ch salach naukowych. Jest z tego wielka niedogodność i trudność w utrzymaniu sal naukowych w należytej czystości, osobliwie zimową porą. Urządzenie osobnej sali rekreacyjnej okazuje się przeto konieczne.

Pościel uczniów składa się z siennika, prześcieradła, poduszki sieczką napchanej i z 2-ch koców (jeden letni jeden zimowy).

Ubranie otrzymują uczniowie następujące: na 3 lata jedną czapkę wełnianą, 1 kożuszek i 1 guńkę, na 2 zimy 1 parę spodni wełnianych (chołoznie) do pracy; corocznie zaś 1 spo-

dnie i kamizelkę sukienne, tudzież kurtkę i spodnie letnie odświeżone. W miarę zaś zużycia, do roboty ubranie z angielskiego kortu i obowie.

Stołowanie uczniów odbywa się we własnym zarządzie. Jest to sposób najtańszy wyżywienia uczniów i bardzo odpowiedni przy własnem gospodarstwie, bo produkta tegoż dają się należycie spieniężyć. Daje to sposobność wdrażać uczniów w oszczędne gospodarstwo domowe, bo każdy kolejno miesięcznie pełni służbę szafarza, wydając do kuchni artykuły spożywcze na wagę według przepisu. Uczniowie sami zajmują się przeróbką mleka i tym sposobem mają najlepszą naukę praktycznego a należytego obchodzenia się z nabiałem i użycia separatora i innych poprawnych przyrządów w gospodarstwie nabiałowem.

Nadzór bezpośredni w internacie wykonuje kierownik szkoły, przy pomocy głównie instruktora oraz nauczyciela fachowego; nauczyciel zaś do nauk elementarnych nie może posiłkować w nadzorze uczniów, bo w braku pomieszczenia w zakładzie, mieszka we wsi w znaczniejszej odległości.

Stan zdrowotny uczniów był z tego względu niekorzystny, że większa część uczniów chorowała na trachomę, a chociaż, według zdania lekarza zesłanego przez Wysoki Wydział krajowy ze Lwowa, objaw tej choroby nie był silnym, przecież liczne oględziny lekarza miejscowego, narażyły budżet szkolny na przekroczenie tej rubryki, bo w b. r. same oględziny lekarskie kosztowały 165 złr. do 1. stycznia 1892.

VIII. Budynki szkolne.

są następujące:

1) Budynek główny szkolny mieści w sobie na dole: gabinet, 2 sale naukowe, infirmary; na piętrze zaś 2 sale sypialne, pokój dla instruktora i magazynik. Po obu stronach piętrowego budynku szkolnego dobudowane są parterowe mieszkania dla dwóch nauczycieli.

2) Naprzeciw budynku głównego mieści się w osobnym budynku parterowym: kuchnia, spiżarnia, jadalnia i mieszkanie gospodyni.

W bieżącym roku wycementowano wokoło cokoł w budynku mieszczącym kuchnię, przy czem odnowiono częściowo kruszący się fundament. Również postawiono w budynku głównym 4 nowe piece i wybielono wewnątrz wszystkie ubikacje.

Już sama potrzeba najmywania mieszkania dla nauczyciela do nauk elementarnych po za obrębem zakładu, wskazuje, że jest brak niezbędnych pomieszczeń. Oprócz pomieszczenia dla tego nauczyciela, koniecznem jest także mieszkanie dla żonatego instruktora, który już w żaden sposób po za zakładem mieszkać nie może, a gdy nadto i na kancelaryą Dyrekcyi pomieszczenia nie ma, w skutek czego kierownik sprawy dyrekcyjne w swoim prywatnem pomieszkaniu załatwia, zatem okazuje się konieczna potrzeba wybudowania jednego domu parterowego, w którymby się mieściło pomieszkanie kierownika z kancelaryą, oraz mieszkanie jednego nauczyciela lub instruktora. Dotychczasowe pomieszkanie kierownika zajmąby nauczyciel lub instruktor i ubyłyby coroczny wydatek w kwocie 120 złr. za mieszkanie nauczyciela po za obrębem zakładu najmywane.

Na piętrze w głównym budynku dałoby się z pokoju zajmowanego przez instruktora i magazyniku utworzyć trzecią sypialnię dla uczniów i wtedy możnaby liczbę uczniów powiększyć do 36 a nawet do 40. W ten sposób opłaciłby się niezawodnie poniesiony koszt na wybudowanie nowego domu, zwłaszcza gdyby powiększono stosownie gospodarstwo szkolne do powiększonej liczby uczniów t. j. z 30 na 40 morgów. Poniżej zaś przytoczony wynik finansowy gospodarstwa szkolnego z zwiększoną przestrzenią, w porównaniu z przeszłorocznym, wykazuje ze strat z gospodarstwa tak powiększonego obawiać się nie należy.

IX. Gospodarstwo szkolne.

1. Obszar ziemi o powierzchni 30 morgów, do gospodarstwa tego należący, obejmuje tylko samą rolę, a to: 21 morgów obok budynków szkolnych w jednym kawałku (własność JW. hr. Lanckorońskiego), i 9 morgów w 4 parcelach obok siebie w obrębie gminy Ułaskowce położonych, od budynku szkolnego około 3 kilom. oddalonych, a zakupionych na własność szkoły z funduszu krajowego. Łąk gospodarstwo szkolne nie posiada, podobnie jak wielka część posiadłości podolskich.

2. Budynki gospodarskie są następujące: 1. stajnia z trzema przedziałami, na krowy, bahaja i cielęta oraz z osobną komorą na przysposobienie paszy (mieszczącą sieczkarnię i szarpacz do buraków); 2. stajnia z czterema oddziałami na konie robocze, jałownik, wozownię i stelmasznię; 3. budynek mieszczący wagę dla bydła z osobnym wchodem, chlewnię i drewnutnię zakładową; 4. stodoła wraz z szpichlerzem pod jednym dachem; 5. szopa na słupach 4ro-metrowych na zboże w snopie i paszę, w jednej piątej części tej szopy urządzono w b. r. tymczasową suszarnię tytoniu.

3. Inwentarz martwy używany w gospodarstwie szkolnem obejmuje: pług Sacka (D 8 M.), 1 pług Claytona, 1 pług 4-skibowy o drewnianej ramie, 1 kultywator, 1 parę bron żelaznych diagonalnych i 1 parę bron drewnianych lżejszych, siewnik 11-rzędowy Kühna, znacznik, wałek drewniany, dalej: okopywacz, pielnik konny, dwa wozy, młocarnię ręczną sztyftową Claytona, sieczkarnię Bentala, szarpacz do buraków, śrótownik, grabie ręczne mechaniczne, młynek do czyszczenia zboża rafowy, i polski (walnię) z fabryki Claytona, trieur Kühnego, ręczne: grace, motyki, rydle, widła, kosy, klepadła do kos i inne w gospodarstwie potrzebne ręczne narzędzia.

4. Inwentarz żywy składa się z koni roboczych, bydła rogatego, i trzody chlewnej. Do jesieni 1891 utrzymane były także i owce; — dla braku pastwiska, zostały jednakże sprzedane z przyzwoleniem Wydziału krajowego.

a) Koni roboczych zwykłych formalskich, zakupowanych w miarę potrzeby, utrzymuje się sztuk 4.

b) Bydła rogatego utrzymuje się stale 6 krów, 3 jałówki, dwoje cieląt oraz 1 buhaja (od dwóch lat utrzymuje się zamiast buhaja własnego, buhaj subwencyjny rasy Simmenthal). Dla utrzymania krowiarni w należytej ilości i dla odmłodzenia jej, przysadza się co roku, jedna lub duże cieliczek, co roku też przybywa z jałownika jedna krowa pierwiastka, a najstarszą, albo mniej mleczną krowę sprzedaje się.

Dwuletnie jałówki przyucza się do pociągu, aby później jako krowy, mogły posiłkować roboty sprężajne.

Buhaj subwencyjny rasy Simmentahalskiej, dopuszcza się według instrukcyi Towarzystwa gosp. do krów właściach, za wynagrodzeniem po 50 ct. od skoku, która to opłata znacznieszą część kosztów utrzymania tego buhaja pokrywa.

Mleka od 6 krów otrzyje się w przecięciu rocznem około 1200 litrów (w roku 1891/92 = 1400 litr.), które oddaje się na rachunek stołownia uczniów, licząc w lecie po 4 centy, a w zimie po 4¹/₂ za litr. W tej samej cenie bywa też mleko stronom sprzedawane. Mleko i produkta przerobki mleka wystarczają nie tylko na potrzeby zakładu, ale pozostaje jeszcze pewna ilość do spieniężenia, mianowicie od czasu zaprowadzenia Separatora (Alpha-baby), o którym w poprzednim sprawozdaniu była mowa. Samego masła sprzedano w roku 1891/92: 82¹/₂ kilogr. za 65 zł. 98 ct.

c) Trzoda chlewna składa się z 1 knura, 2 macior, 1 wieprzka opasowego i 2 prosiąt. Świnie gospodarstwa szkolnego stanowią chlewnię zarodową, wielkiej rasy Yorkshire; — knur i dwie maciory są zakupione na wspólnie z Towarzystwem gospodarskiem galic., ale hodowla jest skierowaną tylko na sprzedaż prosiąt odsadnych, — mały odchówek materyału żeńskiego, — i na opas dla własnej potrzeby. Knura dopuszcza się także do macior włościańskich. Podstawę żywienia świń stanowią w zimie: drobne ziemniaki z gospodarstwa własnego a z kuchni oskrobiny ziemnia-

czane (dla stosownego unormowania karmy dokupuje się grysu), w lecie zaś głównem pożywieniem są: młoda lucerna i odpadki kuchenne i nabiałowe (serwatki).

5) Etablu służby gospodarskiej nie ma żadnego, bo uczniowie sami obrabiają i obsługują całe gospodarstwo szkolne, które porachunkiem płaci zarobek uczniów (co najmniej 360 złr.)

Blizsze szczegóły odnoszące się do gospodarstwa, objęte są osobnym planem gospodarskim, który dyrekcyja na podstawie wskazówek otrzymanych z Depart. II. Wydziału krajowego w porozumieniu z referentem tego Depart. p. Strusiewiczem wypracowała i Wydziałowi krajowemu do zatwierdzenia przedłożyła.

Wynik gospodarstwa w ubiegłym roku szkolnym 1891/92 był następujący:

d) W dziale produkcji rolnej:

Gatunek płodu	Prze- strzeń		P l o n						U w a g a	
			w ziarnie			w słomie	w głę- biach	w sianie		w li- ściach
	celny	średni	pośred.	k i l o g r a m y						
Żyto	2	60	847	32	—	1558	—	—	—	Wyprzało. {Nieurodzaj w sku- tek słoty podczas kwitnienia.
„ z wyką kos.	—	1148	446	28	—	1956	—	—	—	
Pszenica . . .	6	500	3338	195	100	9838	—	—	—	
Owies	2	210	1139	107	—	3509	—	—	—	
Jęczmień . . .	2	212	2034	162	—	4066	—	—	—	
Groch	1	—	733	—	—	1321	—	—	—	
Hreczka	—	200	—	20	—	259	—	—	—	
Wyka	—	400	194	—	—	398	—	—	—	
Kukurudza . . .	2	90	3525	—	—	4466	—	—	—	
Fasola	—	400	255	—	—	188	—	—	—	
Mohar	—	100	9	—	—	120	—	—	—	
Ziemniaki . . .	1	800	—	—	—	—	13638	—	—	
Buraki i mak	1	290	120	—	—	—	35054	—	—	
Marchew	—	100	—	—	—	—	1850	—	—	
Kapusta	—	200	—	—	—	—	2500	—	—	
Koniczyna . . .	2	1325	—	—	—	—	—	9283	—	
Mięszanka . . .	1	—	—	—	—	—	—	2142	—	
Tytoń	—	600	—	—	—	—	—	—	169	
Zielona pasza .	3	1365	—	—	—	—	—	—	—	
Reszta Ugor . .	2	—	—	—	—	—	—	—	—	
	30	—	12660	544	100	27677	53042	11425	169	18 kóp. {Mały plon w sku- tek nieudania się i uszkodzenia przez grad.

2) W dziale produkcji zwierzęcej:

a) Krowiarnia; Stan 30. czerwca 1892: 6 krów, 1 jałówka dwuletnia odlatowana 1. maja 1892, 2 jałówek 16. i 15. miesięcznych, 1 cieliczka półroczna, buhaj 3 letni.

Udój mleka:

Nr. I. krowa swego chowu „Malina“, (urodziła cieliczkę 23. grudnia 1891 która się wychowuje) dała mleka . . . . . 2.292 litrów

Nr. II. krowa swego chowu „Ostra“, (po pierwszym cielęciu odlatowana 2 paźdz. 1891) dała mleka . . . . . 1.466 „

Nr. III. „Tworzna“ siwa Mürztal, (urodziła cieliczkę 10 lutego 1891 sprzedana 17. lutego) dała mleka . . . . . 2.202 „

Nr. IV. „Dzika“ siwa Mürztal, (ur. byczka 21. września 1891 sprzedanego 28. września) dała mleka	2.294 ³ / ₄ litr.
{ Nr. V ₁ „Żydówka“ czerw. z białem (sprzed. jako brak 24 listop. 1891)	881 „
{ Nr. V ₂ „Śmiała“ czerw. swego chowu, (pierwiastka ocielona 4. listop., sprzedana 10. listopada	1.918 „
{ Nr. VI ₁ „Płocha“, czerw. sprzedana 29. lutego	1.378 ¹ / ₄ „
{ Nr. VI ₂ „Łagodna“, swego chowu, (pierwiastka urodziła byczka 2 listop. sprzed. 10. listop).	1.699 „
razem	14.131 litrów.

b) Trzoda chlewna. Stan 30. czerwca 1891: 1 knur 2 letni, 2 maciory dwuletnie i 1 wieprz 1 roczny i 6 prosiąt 3 tygodniowe.

Nr. I. Maciora Yorkshire z Schwechat urodziła 20 prosiąt, sprzedano 16 po 8 zł. za 128 zł.

Nr. II. Maciora Yorkshire z Schwechat urodziła 20 prosiąt, sprzedano 6 po 7 zł. — 42 zł. 6-ro prosiąt zostało na rok nowy a 12-ro zginęło i poduszone zostały przez lochy.

2 chude wieprze o wadze 342 sprzedano kilogr. po 35 ct. za 119 zł. 70.

Nawozem stażennym wyprodukowanym od powyżej wymienionego inwentarza żywego i 4 koni roboczych wygnojono:

na polach głównego płodozmianu	4	morgi	po 200 g. czyli 800 g.
na przykupionym polu	3.25	„	200 „ 650 „
pod tytoń i kapustę	0.56	„	300 „ 168 „
pod koński ząb i ogród	1.19	„	200 „ 238 „
Znawożono razem	9	morgów	ilością 1856 g. nawozu.

Nawóz utrzymuje się ciągle pod bydłem i prześciela się gnojem końskim i świńskim. Urabia się też kompost z odchodów ludzkich, plewidel z ziemi, który polewa się gnojówką schożdzącą do zbiornika z pod krów i używa się na zasilenie lucerny.

Pod względem finansowym przedstawia się wynik gospodarstwa szkolnego w r 1891/92 jak następuje:

I. O g ó l n e:

<i>Rozchody (Dług):</i>	<i>Przychody (Mienie):</i>		
Czynsz dzierżawy z pola A.	50 zł. 19 ct.	— zł. — ct.	
Podatek z pola B.	12 „ 23 „	— „ — „	
Ubezpieczenie budynków	33 „ 02 „	— „ — „	
Utrzymanie „	11 „ 44 „	— „ — „	
Razem	106 zł. 88 ct.	Razem	— zł. — ct.

II. Inwentarz martwy:

1. Maszyny i narzędzia:

Wartość na początku r. 1891/92: 890 zł. — ct.	Wartość inwentarza martwego z końcem roku 1891/92 t. j. 30. czerwca 1892 po odnowieniu	840 zł. — ct.	
Utrzymanie i odnowienie	39 „ — „		
Razem	929 zł. 35 ct.	Razem	840 zł. — ct.

2. Uprząż:

Wartość na początku r. 1891/92	50 zł. — ct.
Odnowienie i utrzymanie .	14 „ 68 „
Razem .	64 zł. 68 ct.

Wartość uprzęży z końcem roku	
1891/92 po odnowieniu .	50 zł. — ct.
Razem .	50 zł. — ct.

III. Inwentarz żywy:

a) roboczy:

Wartość na początku r. 1891/92	
(3 = 315 zł., 1 = 140 zł.)	455 zł. — ct.
Dokupno konia 5 letniego .	150 „ — „
Razem .	605 zł. — ct.

Wartość koni z końcem r. 1891/92	
3 konie z r. poprzedniego .	300 zł. — ct.
1 koń nowo przykupiony .	150 „ — „
Razem .	450 zł. — ct.

b) bydło rogate:

Wartość na początku r. 1891/92:	
6 krów wagi 2663 kil.	
3 jałówek „ 1184 „	
2 cieląt „ 222 „	
Razem	4070 kil. po 20 ct.: 814 zł. — ct.

Wartość bydła rogatego z końcem	
r. 1891/92:	
6 krów wagi 2854 kil.	
3 jałówek „ 1018 „	
1 ciele „ 179 „	
Razem	4051 kil. po 20 ct.: 810 zł. — ct.

c) nierogaczna:

Wartość 1. lipca 1891:	
1 knur wagi 110 kil.	
1 maciora „ 124 „	
1 „ „ 94 „	
1 wieprz „ 134 „	
1 „ „ 130 „	
1 prosię „ 9 „	
Razem	601 kilo po 30 ct.: 180 zł. 30 ct.

Wartość 30. czerwca 1892:	
1 knur wagi 133 kilo	
1 maciora „ 142 „	
1 „ „ 152 „	
1 wieprz rocz. 124 „	
Razem	551 kilo po 30 ct.: 165 zł. 30 ct.
6 prosiąt cychkowych po 2 zł.	12 „ — „
Razem	177 zł. 30 ct.

d) owce:

Wartość 1. lipca 1891:	
6 matek po 5 złr.	30 zł. — ct.
3 jagniczek po 3 zł.	9 „ — „
Razem	39 zł. — ct.

Wysprzedano za zezwoleniem	
Wydziału krajowego za 48 zł.	— zł. — ct.
Razem	— zł. — ct.

IV. Zapasy płodów rolnych:

Pozostałość z roku ubiegłego:

a) płody zwierzęce .	— zł. — ct.
b) płody roślinne:	
żyta 911 kilo po 7.— = 63 77	
pszenicy 468 „ 9.— = 42 12	
pszenicy śr. 132 „ 6.— = 7 92	
grochu 685 „ 7.— = 44 49	
hreczki 112 „ 7.— = 7 84	
kukurudzy 779 „ 5 60 = 43 62	
koniczyny 1 „ 0 42 = 0 42	
mohar 40 „ 10.— = 4 00	
wyki 34 „ 5.— = 1 70	
Do przeniesienia .	225 zł. 88 ct.

Pozostałość na rok przyszły:

a) płody zwierzęce .	— zł. — ct.
b) płody roślinne:	
jęczmień obr. 408 kilo po 5 02 = 21 22	
hreczka śred. 26 „ 5.— = 1 30	
kukurudza 681 kg. po 6.— = 40 86	
owies 161 „ 6 05 = 8 46	
wyki 53 „ 5.— = 2 65	
mohar 31 „ 10.— = 3 10	
grys 82 „ 4 05 = 3 69	
koniczyna 1 „ 0 42 = 0 42	
Do przeniesienia .	81 zł. 70 ct.

	Z przeniesienia . 225 zł. 88 ct.	Z przeniesienia . 81 zł. 70 ct.
jęczmienia 531 kilo po 4.— = 21·24		
grys 32 " —·04 = 1·28		
ziemniaki 686 " 1·02 = 8·23		
	<u>Razem . 256 zł. 63 ct.</u>	<u>Razem . 81 zł. 70 ct.</u>

V. Obroty bieżące w ciągu r. 1891/92.

I. Na rachunek produkcji zwierzęcej:

a) Konie robocze:

Gotówką:		Gotówką:	
Kucie koni . . . . . 25 zł. 90 ct.		Za konia sprzedanego . . . . . 100 zł. — ct.	
Przykupno ziarna na obroki . 334 " 05 "			
" soli kamien. 25 kilo . 2 " 62 "			
Porachunkiem:		Porachunkiem . . . . . — " — "	
Obsługa uczniów w stajni 146 dni 14 " 60 "			
Z własnego gospodarstwa:		W własnym gospodarstwie:	
Na obroki ziarna 528 kg.		Roboczych dni parokonnnych 280 q.	
Na paszę siana 3745 kg.		Produkcya gnoju 300 q.	
Na ściólkę słomy 10957 kg.			
<u>Razem gotówką i porachunk. . 377 zł. 18 ct.</u>		<u>Razem gotówką i porachunkiem . 100 zł. — ct.</u>	

b) Bydło rogate:

Gotówką:		Gotówką:	
Za lekarstwa . . . . . 3 zł. 01 ct.		Za 2 krowy wybrakowane . . . . . 170 zł. — ct.	
Odnowienie inwentarza matwego		Za 4 cieląt . . . . . 33 " 82 "	
w krowiarni . . . . . 2 " 38 "		Skokowe od buhaja subwen. od	
Ubezpieczenie buhaja subwen. . 2 " 05 "		włościan po 30 ct. . . . . 17 " 10 "	
Dokupienie karmy:		Subwencya Tow. gosp. już wypła-	
Ziarna 1413 kg. = 70·65		cono za czas od 1/7—1/10 1891 34 " 80 "	
Makuchów 873 " = 46·99		Do żądania za czas od 1/10 1891	
Grysu 2620 " = 123·36 1/2		do 1/7 1892 (kwota 72 wpłynię	
Słomy 18100 " = 105·27		1/10 1892 . . . . . 72 " — "	
Soli 75 " = 7·87 1/2 354 " 15 "		Porachunkiem i gotówką:	
Porachunkiem:		Za mleko 6444 1/2 litr po	
Obsługa uczniów 322 1/4 dni po 10 32 " 22 1/2 "		4 = 257·78	
Z własnego gospodarstwa:		Za mleko 7686 3/4 litr po	
Ziarna 10·96 kg.		4 1/2 = 345·91 603 " 69 "	
Siana 87·96 "		W własnym gospodarstwie:	
Głabi 335·74 "		Wyprodukowano gnoju 1500 q.	
Słomy 135·77 "			
<u>Razem . 393 zł. 81 1/2 ct.</u>		<u>Razem . 931 zł. 41 ct</u>	

c) Trzoda chlewna:

Gotówką:		Gotówką:	
Lekarstwa . . . . . — zł. 04 ct.		Za 2 wieprzy chude 342 kg. . 121 zł. — ct.	
Karma dokupiona grys 13·06 . 58 " 74 "		Za 22 prosiąt odessanych . . . 170 " — "	
Do przeniesienia . 58 zł. 78 ct.		Do przeniesienia . 291 zł. — ct.	

Z przeniesienia	58 zł. 78 ct.	Z przeniesienia	291 zł. — ct.
Porachunkiem:		Za dopuszczanie knura 32 razy à 50	16 " — "
mleka zbier. 75 litr. = 1.50		Porachunkiem	— " — "
maślanki 360 litr. = 3.60		W własnym gospodarstwie:	
serwatki 2655 litr. = 6.64	11 " 74 "	produkcya gnoju 56 q.	
Z gospodarstwa własnego:			
Osyпки 289 kg.			
pośladu 314 "			
ziemniaków 2811 "			
plew 391 "			
słomy 2535 "			
Porach.: obsługa uczniów 46 dni	4 " 70 "		
Razem	75 zł. 22 ct.	Razem	307 zł. — ct.

d) owce:

Gotówką	— zł. — ct.	Gotówką:	
Porachunkiem	— " — "	Za sprzedane z polecenia Wydziału	
Z własnego gospod.:		kraj. 9 owiec	48 zł. — ct.
na karmę i podściół słomy 327 kg.	— " — "	Razem	48 zł. — ct.
Razem	— zł. — ct.		

2) Na rachunek produkcji roślinnej

a) folwarcznej.

Gotówką:		Gotówkę ze sprzedaży i porachun-	
Zakupno nasion	42 zł. 23 ct.	kiem na stołowanie uczniów.	
Ubezpieczenie zboża od		Za żyta 2010 kg. po różnej	
ognia	16.36	cenie =	184.60
Ubezpieczenie zboża od		" pszenicy 33.84 cel. }	367.87
gradu	38.96	" " 3.72 śred. }	
Zapasowe ziarno na obroki .	21 " 22 "	" jęczmień 17.25 kg. =	125.75
Porachunkiem:		" kukurudzy 31.28 " =	317.42
Robocizna uczniów 2819 ¹ / ₄ dni	281 " 97 ¹ / ₂ "	" groch 10.95 " =	85.52
W własnym gospod.		" owies 150.— " =	9.75
Robocizna sprzężajna parokon-		" hreczkę 137.— " =	9.84
nych dni 277.		" fasolę 321.— " =	25.86
Nawozu stajen. użyto 1720 q.		" maku 120.— " =	35.87
		" ziemniaków 90.56 " =	162.37
		" nasiona różne	10.46
		" kapusty kóp 18	35.50 = 1270 zł. 82 ct.
Razem	400 " 74 ¹ / ₂ ct.	Razem	1270 zł. 82 ct.

W własnym gospodarstwie spo-
trzebowano:

Na siew na ziarno.

żyta	82 kg.
pszenicy	405 "
jęczmienia	158 "

owsa	213	"	na paszę	37	kg.
grochu	223	"	"	38	"
hreczki	19	"	"		
wyki	31	"	"	169 ¹ / ₄	
kukurudzy	43 ¹ / ₂	"	"	100	kg.
koniczyny	—	kg.	"	31	"
traw	—	"	"	23	"
fasoli	28	"			
ziemniak. 1957					
moharu	—	"	"	18	"
buraków	—	"	"	8 ¹ / ₂	kg.

Karma podana przy inwentaryzmie.

b) Pole tytoniowe.

Gotówką:		Gotówką:	
Asekuracja od gradobicia	11 zł. 50 ct.	Za liście tytoniowe 169 kg.	27 zł. 93 ¹ / ₂ ct.
Porachunkiem:		Odszkodowanie za gradobicie	21 „ 89 „
Robocizna uczniów 265 dni	26 „ 50 „		
Z własnego gosp.: Gnoju 136 g. Robocizna sprzęż dni 3.			
Razem	38 zł. — ct.	Razem	49 zł. 82 ¹ / ₂ ct.

Z e s t a w i e n i e .

W y s z c z e g ó l n i e n i e	Dług		Mienie	
	zł.	ct.	zł.	ct.
I. Wydatki ogólne	106	88	—	—
II. Inwentarz martwy: 1. maszyny i narzędzia	929	35	840	—
2. uprząż	64	68	50	—
III. Inwentarz żywy: a) roboczy	605	—	450	—
b) bydło rogate	814	—	810	20
c) trzoda chlewna	180	30	177	30
d) owce	39	—	—	—
IV. Zapasy płodów i materiałów	256	63	81	71
V. Obroty bieżące w r. 1891/92.				
1. rachunek produkcji zwierzęcej:				
a) konie robocze gotówką	377	18	100	—
b) bydło rogate	393	81 ¹ / ₂	931	41
c) trzoda chlewna	75	22	307	—
d) owce	—	—	48	—
2. rachunek produkcji roślinnej:				
a) folwarcznej	400	74 ¹ / ₂	1270	82
b) pole tytoniowe	38	—	49	82
Razem	4280	80	5116	25
Po strąceniu wydatków (w tych 360 zł. policzonych za pracę uczniów)	—	—	4280	80
Zostaje czysty dochód			835	45
Czyli z 1 morga 27 zł. 84 ct.				

Dyrekcya krajowej niższej szkoły rolniczej.

W Jagielnicy dnia 24. sierpnia 1892.

Sprawozdanie

Dyrekcji krajowej niższej szkoły rolniczej w Kobiernicach za r. 1891/92.

I. Ogólne wiadomości o szkole.

Cel szkoły. Głównym celem krajowej niższej szkoły rolniczej w Kobiernicach jest przysposobić synów włościan do zawodu gospodarzy-rolnych, a to nietylko przez udzielanie im teoretycznej i praktycznej nauki we wszystkich działach gospodarstwa wiejskiego, ale także przez ugruntowanie i uzupełnienie wykształcenia ogólnego w szkole ludowej nabytego, jak nie mniej przez pielęgnowanie strony moralnej i religijnej wychowanków szkoły i zaprawianie ich do ścisłego i sumiennego wykonywania wszelkich obowiązków.

Warunki i termin przyjęcia kandydatów do szkoły.

Chcący być do krajowej niższej szkoły rolniczej w Kobiernicach przyjęty, powinien:

1. Wnieść do Dyrekcji szkoły w Kobiernicach (poczta Kęty) najdalej do dnia 15. maja o przyjęcie podanie z dołączeniem:

- a) metryki urodzenia, udowadniającej, że kandydat ukończył 16-ty rok życia.
- b) świadectwa szkolnego z ukończenia szkoły ludowej z dobrym postępem;
- c) świadectwa moralności i dotychczasowego zatrudnienia, wystawionego przez właściwego duszpasterza i zwierzość gminną;
- d) świadectwa zdrowia.

2. w dniu oznaczonym przez Dyrekcyą złożyć egzamin wstępny, z którego kierownik szkoły osądzi, czyli kandydat jest dostatecznie umysłowo rozwinięty i czy posiada potrzebne wiadomości elementarne, ażeby z nauk w szkole niższej rolniczej udzielanych mógł należycie korzystać. — (Termin do tego egzaminu przypada na drugą połowę czerwca k. r.).

Za koszt utrzymania ucznia, t. j. wikt, ubranie oprócz bielizny, pościel, pomieszkanie, opał, światło i pranie, płaci się do kasy zakładu 150 złr. rocznie, w ratach półrocznych z góry.

Od opłaty tej uwolnieni bywają niezamożni uczniowie.

Synowie jednakże włościan, posiadających własne gospodarstwo rolne, przyjęci będą przed innymi kandydatami i otrzymają, bez względu na ich stan majątkowy, bezpłatne utrzymanie (pomieszkanie, pościel, pranie i wikt) tudzież ubranie w zakładzie, kosztem funduszu krajowego.

Każdy wstępujący do zakładu, czy to na własny koszt, czy na fundusz krajowy, powinien być zaopatrzony w dostateczną bielizną i dobre juchtowe buty.

Trwanie nauki i rozpoczęcie roku szkolnego.

Nauka cała w krajowej niższej szkole rolniczej w Jagielnicy trwa lat trzy. — Rok szkolny rozpoczyna się w regule z dniem 1. lipca a kończy 30. czerwca.

Egzamina i świadectwa.

Przy końcu każdego roku szkolnego składają uczniowie egzamina roczne z wszystkich przedmiotów nauki, przed komisją egzaminacyjną. O wyniku tego egzaminu, który stanowi o przejściu ucznia na rok wyższy, zawiadamia kierownik szkoły listownie rodziców lub opiekunów każdego ucznia. — Uczeń który przy egzaminie rocznym nie otrzymał przynajmniej dostatecznego postępu z wszystkich przedmiotów nauki, nie może przejść na rok (oddział) wyższy.

Po ukończeniu zaś całego trzechletniego kursu nauk, obowiązany jest każdy uczeń składać egzamin końcowy czyli główny z całości nauk zawodowych (rolnictwa, hodowli zwierząt domowych i administracji), przed osobną komisją egzaminacyjną, a w razie pomyślnego wyniku tego egzaminu otrzymuje **Świadectwo ukończenia nauk**, w którym podany jest ogólny postęp w naukach stopniami: *celujący*, — *bardzo dobry*, — *dobry*, — *dostateczny*, — a zachowanie się stopniami: *zupełnie odpowiednie*, — *odpowiednie*, — *zaledwie odpowiednie*. — Świadectwo to służy jako dowód wiedzy potrzebnej do zawodu rolniczego na małej posiadłości gruntowej (gospodarstwie włościańskim).

Abituriënt, który egzaminu końcowego z postępow przynajmniej dostatecznym nie złożył, otrzymuje świadectwo, w którym stopień niedostateczny wiedzy w szkole nabytej jest wyraźnie podany.

Do roku 1891/2 istniał w szkole kobiernickiej tylko dwuletni kurs nauk. — Odtąd zaś zaprowadzono kurs trzechletni na mocy uchwały Wys. Sejmu z dnia 5. kwietnia 1892 i stosownie do otrzymanych wskazówek Wysokiego Wydziału krajowego, przekonawszy się, że w naszych stosunkach krajowych, — gdzie z powodu niskiego jeszcze stanu rozwoju rolnictwa osobliwie włościańskiego, abiturient szkoły niższej rolniczej nie ma możliwości uzupełnić wiedzę nabytą w szkole późniejszą praktyką gospodarczą, i gdzie zatem musi być uczeń już w czasie nauki teoretycznej w szkole wdrażany w praktykę gospodarczą na folwarku szkolnym, — niepodobna w czasie dwuletniego kursu przygotować należycie do zawodu rolniczego młodzież, przychodzącą do szkoły ze zbyt niskim poziomem wykształcenia elementarnego, jakie szkoła ludowa dać powinna.

II. Skład grona nauczycieli

jest następujący:

1. Edmund Bielski, p. o. nauczyciela fachowego i kierownika szkoły, uczył w ubiegłym roku szkolnym: rolnictwa (część ogólna), — hodowlę zwierząt domowych (część

ogólna i hodowlę bydła rogatego i koni) — administracyi i rachunkowości, razem tygodniowo 10 godzin w okresie letnim, a 12 godzin w okresie zimowym, — a nadto prowadził gospodarstwo szkolne przy pomocy instruktora.

2. Konstanty Bielecki, drugi nauczyciel fachowy, uczył: rolnictwa (uprawy szczegółowej roślin), hodowlę trzody chlewnej i owiec, — elementarnych wiadomości z nauk przyrodniczych — i znajomości ustaw mających z gospodarstwem rolnem styczność, razem tygodniowo 17, względnie 22 godz.

3. Mieczysław Rożański, nauczyciel do nauk elementarnych, uczył: języka polskiego, Rachunków, Geometrii Geografii i Historii ojczyznej, Kaligrafii i Rysunków, razem tygodniowo 18, a względnie 24 godzin.

4. Przemysław Cholewa, uczył mleczarstwa w 2 godzinach tygodniowo w okresie zimowym, — oprócz wykonywania wszelkich prac gospodarskich.

5. Ksiądz Benedykt Pysz, uczył religii w 3 godzinach tygodniowo, i miewał exhorty po mszy św.

6. Nadto udzielał weterynarz powiatowy Dr. B. Krwaricz wiadomości z Weterynaryi w 2 godzinach tygodniowo.

III. Nauki w szkole udzielane.

Nauki udzielane w krajowej niższej szkole rolniczej w Kobiernicach rozdzielane były pomiędzy poszczególnych nauczycieli jak następuje w r. 1891/92.

a) W okresie pierwszym t. j. od 1. października 1891. do 1. kwietnia 1892. na tydzień godzin:

		Rok I	Rok II.	Razem		
Kapelan i katecheta ks. Benedykt Pysz:	Religia nadto po mszy świętej miewał egzorty	2	1	—	3	
Nauczyciel fachowy Edmund Bielski:	Rolnictwo: Ogólna część i mechaniczna uprawa ziemi	4	4	8		
	Hodowla ogólna i bydła rogat.	—	2	2		
	Administr. gosp. i rachunkowość	—	2	2		
	Sprawozdania gospod.	1	1	2	14	
Nauczyciel fachowy K. Bielecki:	Wiadomości elementarne z	Fizyki	—	—	—	
		Chemii	—	—	—	
		Zoologii	7	6	13	
		Botaniki	—	—	4	
	Uprawa roślin	—	—	—		
	Hodowla trzody chlew. i owiec	—	4	4		
	Ustawodawstwo rolne	—	1	1	22	
Nauczyciel do nauk elementarnych p. M. Rożański:	Język polski	6	3	9		
	Rachunki	5	2	7		
	Geometrya	1	1	2		
	Historya Polski i Geografia	3	—	3		
	Kaligrafia i rysunki	3	—	3	24	
Instruktor p. Pr. Cholewa, oprócz praktyki rolniczej: Mleczarstwo	2	2	—	2		
Weterynarz Dr. B. Krwawicz:	Anatomia i fizjologia zwierząt	—	—	—	—	
	Wiadomości z weterynaryi.	2	2	4	4	
Razem		36	35		69	

b) W okresie drugim od 1. kwietnia do 30. czerwca 1892.

		Rok I.	Rok II.	Razem	
Kapelan i katecheta ks. Benedykt Pysz:	Religia nadto po mszy świętej miewał egzorty	2	1	—	3
Nauczyciel fachowy E. Bielski:	Rolnictwo	2	3	5	
	Hodowla koni	—	2	2	
	Administracya gosp. i rachunk.	—	2	2	
	Sprawozdania gospod.	—	1	1	10
Nauczyciel fachowy K. Bielecki:	Wiadomości elementarne z nauk przyrodniczych	10	2	12	
		—	2	2	
	Rolnictwo: Szczegół. upr. roślin	—	2	2	
	Hodowla owiec, — pszczelnictwo	—	2	2	
	Ustawodawstwo rolne	—	1	1	17
Nauczyciel do nauk elementarnych M. Różański:	Język polski	4	1	5	
	Rachunki	4	2	6	
	Geometrya	2	1	3	
	Historya polski i Geografia	2	2	4	18
Instruktor p. Cholewa:	Praktyka gospodarcza	—	—	—	—
Weterynarz Dr. B. Krwawin:	Wiadomości z weterynaryi.	—	2	2	2
Razem		26	24		50

W składzie grona nauczycielskiego zaszły następujące zmiany: dotychczasowy kierownik szkoły p. Mikołaj Wojciechowski przeniesiony został na posadę nauczyciela fachowego do krajowej średniej szkoły rolniczej w Czernichowie, a na jego miejsce w szkole kobiernickiej powołany został, rozporządzeniem Wydziału krajowego z dnia 7. sierpnia 1891 L. 34.060, krajowy nauczyciel wędrowny rolnictwa Edmund Bielski.

Z dniem 1. lipca 1891 objął obowiązek służbowy jako nauczyciel nauk elementarnych ogólnie kształcących i przygotowawczych Mieczysław Rożański, w miejsce dotychczasowego zastępcy nauczyciela, który z końcem roku szkolnego 1890/91 od obowiązków uwolniony został.

Treść nauk udzielanych w roku 1891/92, podana w poprzednich sprawozdaniach Dyrekcyi, rozłożoną była na poszczególne lata nauki w sposób przepisany Statutem organizacyjnym dla szkoły Jagielnickiej, stosownie do polecenia Wysokiego Wydziału krajowego. — Na roku I. przeważały nauki elementarne ogólnie kształcące i pomocnicze, a na roku II., nauki zawodowe rolnicze, które znajdują zakończenie swoje na roku III., jaki, w myśl nowej organizacji, od przyszłego roku szkolnego w życie wejdzie.

Nauka w salach udzielana, o ile być może pogładowa i ściśle do praktyki zastosowana, uzupełniana jest nauką praktyczną przy wykonywaniu wszelkich prac pospodarskich na polu, folwarku i stajniach. Uczniowie wykonują wszelkie prace we wszystkich działach gospodarstwa własnoręcznie, pod ciągłym kierunkiem instruktora i dotyczących nauczycieli, a kontrolą kierownika szkoły. Nadto przyznaczeni bywają uczniowie wyższego oddziału kolejno po dwóch do dozoru przy różnych działach gospodarstwa i sporządzają ze służby tej tygodniowe sprawozdania, które następnie omawiane bywają przez kierownika w obec zebranych uczniów.

Kurs pożarnictwa. W miesiącu październiku 1891 odbył się specjalny kurs pożarnictwa. Na żądanie Dyrekcyi wysłał centralny związek ochotniczych straży pożarnych instruktora swego p. Piotrowskiego, który straż ochotniczą szkolną zorganizował i wyuczył młodzież obchodzenia się z przyrządami pożarniczymi. Naczelnictwo ochotniczej straży pożarnej szkolnej objął nauczyciel M. Rożański i pod jego kierunkiem odbywają uczniowie każdej niedzieli po południu stosowne ćwiczenia.

IV. Środki naukowe.

Krajowa niższa szkoła rolnicza w Kobiernicach posiada zupełnie wystarczający zbiór przyrządów i okazów do demonstracyi i ćwiczeń przy naukach przyrodniczych, posiada odpowiednie przyrządy i maszyny do nauki mleczarstwa, dalej zbiór podków i używanych narzędzi do kucia koni; — natomiast zbiór do nauki rolnictwa i hodowli jest jeszcze stosunkowo ubogi, wzbogacony wszakże zostanie wkrótce zamówionymi przez Wydział krajowy okazami.

Tuż przy zakładzie znajdujący się ogród, używany jest jako pole okazowe. Cała przestrzeń tego ogrodu uprawnego wynosząca 8500 m², podzielony jest 1½ metra szerokimi drożynkami na 6 głównych działów i służy do uwidocznienia uprawy najważniejszych roślin gospodarskich.

Głównym środkiem naukowym przy krajowej niższej szkole rolniczej w Kobiernicach jest gospodarstwo do szkoły należące. Gospodarstwo to obejmujące ogółem gruntów ornych i łąk morgów 50, zostało dopiero dnia 6. kwietnia 1891 przez Wysoki Wydział krajowy na rzecz szkoły wydzierzawione. Projekt urządzenia i zagospodarowania pojedynczych parceli gruntowych, czyli projekt systemu gospodarstwa został przez Dyrekcyę za pośrednictwem kuratoryi przedłożony Wydziałowi krajowemu.

V. Frekwencya uczniów.

W roku szkolnym niniejszego sprawozdania przyjęto do szkoły : nowoprzybyłych na rok I. = 19-tu, zapisano po ukończeniu roku I. na rok II. uczniów 13; razem = 32.

Z nowoprzyjętych uczniów liczyło : 1 lat 19, — 4 lat 18, — 9 lat 17, — 5 lat 16. Z liczby tej było synów : włościańskich 14; — ofycjalistów prywatnych 3, — nauczyciela ludowego 1, — wdowy po c. k. kapitanie 1. — Przygotowanie naukowe :

1	ukończył 1. rok seminarjum nauczycielskiego,
1	„ 2. klasę gimnazjalną,
1	„ 1. „ „
16	„ szkołę ludową.

Uczniowie przyjęci do szkoły pochodzili z powiatów : bialskiego 3, — żywieckiego 1, — krakowskiego 4, — brzeskiego 2, — nowosądeckiego 1, — tarnowskiego 1, — rzeszowskiego 1, — mieleckiego 2, — chrzanowskiego 1, — bocheńskiego 1, — krośnieńskiego 1, — bobreckiego 1.

W ciągu roku szkolnego opuściło zakład 4ech uczniów (1 z roku II. i 3ech z roku I.); z końcem więc roku szkolnego było na roku II. 12tu, na roku I. 16tu, razem = 28.

Po uskuteczniionych egzaminach końcowych i odbytej klasyfikacji otrzymali następujący uczniowie świadectwa kwalifikacyjne :

1. Adamassek Józef	ze stopniem bardzo dobrym
2. Stanslicki Edward	„ bardzo dobrym
3. Bobak Dymitr	„ dobrym
4. Koziol Wawrzyniec	„ dobrym
5. Siuta Wojciech	„ dobrym
6. Zub Józef	„ dobrym
7. Jonkisz Antoni	„ dostatecznym
8. Ryszpler Czesław	„ dostatecznym
9. Sandacz Franciszek	„ dostatecznym
10. Sarna Antoni	„ dostatecznym
11. Töpfer Władysław	„ dostatecznym
12. Walczyk Wojciech	„ niedostatecznym

Po odbytych egzaminach rocznych z 16 uczniami roku I. uzyskało promocyę na rok wyższy 14tu, a mianowicie : z postępem dobrym 8

„ dostatecznym 6,

nie otrzymało promocyi 2óch, z których jednemu pozwolono powtarzać rok I., drugiego zaś jako nieudolnego a przytem i małej pilności, uwolniono ze szkoły.

VI. Wiadomości o byłych uczniach.

Pomimo starań i zabiegów nie udało się Dyrekcyi zasięgnąć jakichkolwiek bliższych szczegółów o dawnych uczniach. Uczniowie, którzy świeżo ukończyli szkołę, z wyjątkiem 2óch (Stanslicki i Koziol) którzy udali się jeszcze na rok jeden do kraj. niższej szkoły rolniczej w Horodence i jednego odbywającego służbę wojskową, wszyscy inni znajdują się przy gospodarstwach większych.

VII. Sprawy internatu.

W głównym budynku szkolnym pomieszczone są: 2 sale naukowe, 4 sale sypialne, infirmarya i sala jadalnia, służąca zarazem za czytelnię. W tymże samym budynku mieści się kancelarya Dyrekcyi i 2 mieszkania dla nauczycieli, składające się każde z 3 pokoiów i kuchni.

W salach naukowych, oprócz wygodnego pomieszczenia uczniów, mieszczą się szafy ze zbiorami środków naukowych; w salach sypialnych jest również dosyć miejsca na pomieszczenie 30 — do 33 uczniów; w sali zaś jadalnej, przeznaczonej równocześnie na czytelnię, oprócz 4 stołów przy których usiąść może wygodnie 32 osób, umieszczone są: duży stół dla czytających, szafa z przyrządami mleczarskimi, apteczka domowa i szafa na bieliznę.

W budynku ubocznym, oficyną zwanym, umieszczone są: kuchnia zakładowa, spiżarnia, pralnia, pokój dla gospodyni, kuchnia i pokój nauczyciela p. Rożańskiego, a nadto wozownia na sikawki i przybory strażackie jakoteż drwalnia.

Bezpośredni nadzór nad uczniami sprawują wszyscy nauczyciele mieszkający w obrębie zakładu, w kolei tygodniowej, a wszelkie z ich strony zrobione spostrzeżenia odnoszące się do nieporządków wewnętrznych, zapisywane bywają dla użytku Dyrekcyi do osobnej na ten cel księgi, umieszczonej w kancelaryi Dyrekcyi.

Kuchnia dla uczniów prowadzi się we własnem przedsiębiorstwie, — przysparza to wprawdzie wiele zatrudnienia Dyrekcyi, ale jest jedynym sposobem zapewniającym uczniom wikt zdrowy i dostatni. Bezpośrednią kontrolę nad spiżarnią (odbieranie wiktuałów do spiżarni, ich wydawanie kucharce i prowadzenie rejestrów spiżarnianych) poruczyła Dyrekcyja — z upoważnienia Wysokiego Wydziału krajowego — instruktorowi szkoły, pod którego dozorem i uczniowie starsi do czynności tej się wdrażają.

Wikt uczniów jest następujący:

Na pierwsze śniadanie codziennie: Mleko gotowane z chlebem.

Na obiad: Rosół z fasolą i mięso z ziemniakami i kapustą; — lub barszcz zabiela-ny z ziemniakami i kasza jaglana ze słoniną; — rosół z ryżem i mięso z fasolą na kwaśno; — zupa ziemniarzana i pęczak z grochem ze słoniną; — rosół z ryżem i mięso z ziemniakami i kapustą; — barszcz z grochem i ryż na mleku; — kapuśniak z ziemniakami i pęczak z fasolą i słoniną.

Na podwieczorek: Chleb z powidłami lub smalcem, a w lecie z mlekiem lub masłem.

Na wieczerzę: Kluski ze słoniną, — albo: krupnik z ryżu ze słoniną, — żurek (barszcz z mąki) z ziemniakami i słoniną; — krupnik jęczmienny lub kukurudziany ze słoniną; — Żurek z ziemniakami ze słoniną; — krupnik z kaszy jaglanej z mlekiem; — krupnik z ryżu ze słoniną.

W okresie letnim dostają uczniowie nadto drugie śniadanie, składające się z chleba ze smalcem lub masłem.

Na jedną osobę wydaje się w przecięciu rocznem następująca ilość wiktuałów w kilogramach: Chleba 200, — mąki 23, — kaszy jaglanej 21, — kaszy jęczm. 10·50, — pęczaku 21, — ryżu 26, — grochu 11, — fasoli 42, — ziemniaków 220, — mięsa 26, — słoniny 7·40, — smalcu 8·25, — masła 1·50, — powideł 2·50 — soli 10, — cukru 1, — mleka 234 litrów, — Nadto kapusta, barszcz, ocet itp. w stosownych ilościach. — Koszt zaś tych wiktuałów wynosi razem na cały rok na jedną osobę 99 zł. 75 ct. w. a.

Ubranie uczniów kosztem funduszu krajowego wszystkim uczniom dawane, składa się z trzech garniturów letnich i jednego zimowego. Garnitur letni robiony jest z drelichów Wilamowickich, zimowy zaś ze sukna wyrabianego w fabryce E. Zippsera w Biale. Kożuszki zakupuje Dyrekcyja w Krakowie.

Pościel zakładową dostaje każdy uczeń następująca: 1 siennik wypchany słomą, 2 prześcieradła, 1 poduszkę wypchaną słomą, 1 koc wełniany do przykrycia na lato, a drugi dodatkowo na zimę. Pranie bielizny uskutecznia się w praczarni zakładowej.

Stan zdrowotny uczniów w bieżącym roku niniejszego sprawozdania nie można nazwać zadawalniającym. W miesiącu grudniu 1891 połowa uczniów chorowała na panującą influenzyę; wprawdzie przebieg tej epidemii był w ogóle łagodny, nie obeszło się jednak i bez cięższych kilku wypadków, gdyż trzech z chorych przebyło zapalenie płuc. W miesiącu lutym b. r. pojawiła się znowu wietrzna ospa u dwóch tutejszych uczniów, wskutek czego, i na polecenie Wysokiego Wydziału krajowego, dokonano szczepienia krowianką wszystkich uczniów. Nadto tak w jesieni jakoteż z wiosną zapadają uczniowie na dość uporczywe febry czyli zimnice.

VIII. Budynki szkolne.

Na podstawie zezwolenia Wys. Wydziału krajowego i wyasygnowania na ten ostatni cel kwoty 800 zł. jest już prawie na ukończeniu adaptacja oficyn na pomieszkanie dla nauczyciela do nauk elementarnych, na jadalnię i salę rekreacyjną dla uczniów. Budynek główny potrzebuje rekonstrukcyi i pokrycia dachu. W roku ubiegłym odrestaurowano pomieszkanie dla instruktora i ogrodzono część ogrodów i podwórza folwarcznego od drogi.

IX. Gospodarstwo szkolne.

W wypracowanym przez Dyrekcyę, a za pośrednictwem Kuratoryi szkoły przedłożonym Wysokiemu Wydziałowi krajowemu projekcie urządzenia gospodarstwa szkolnego wykazane zostały szczegółowo potrzeby na zakupno niezbędnych inwentarzy żywych i martwych, na postawienie koniecznych budynków i ogrodzeń, jakoteż na przeprowadzić się mające melioracye gruntowe. Z powołaniem się na powyż przytoczony projekt organizacyjny, Dyrekcyja nadmienić musi, że wydatki te są niezbędne i że bez włożenia preliminowanych funduszy, gospodarstwo szkolne nie da się odpowiednio i z korzyścią dla samej szkoły, jakoteż dla funduszu krajowego, urządzić i prowadzić.

Dodać tu także wypada że ubiegły rok gospodarczy, wskutek zupełnego nieurodzaju buraków pastewnych i w ogóle pasz (koniczyny nie było wcale zasianej), wskutek również nieudającego urodzaju roślin handlowych, jak buraków cukrowych, pszenicy, rzepaku, żyta i jęczmienia, był bardzo niepomyślny.

X. Kronika szkoły.

Egzamina roczne i końcowe za r. 1891/92 odbyły się w dniach 27. i 28. czerwca b. r. Przy egzaminach tych byli obecni: jako delegaci Wysokiego Wydziału krajowego: J. W. Tadeusz Romanowicz członek Wydziału krajowego i Wny Zygmunt Strusiewicz referent spraw rolniczych w Wydz. kraj.; — jako reprezentant Wys. c. k. Rządu: JW. Władysław Struszkiewicz poseł na Sejm krajowy i c. k. Inspektor kultury krajowej, — ze strony książęce-biskupiego konsystorza ks. Mateusz Warmuz, proboszcz z Kęt, — ze strony Kuratoryi szkoły: p. Maciej Kramarczyk, gospodarz rolny z Osieka, — ze strony Rady powiatowej w Białe: ks. Józef Hamerlak, wice-prezes tejże Rady i proboszcz z Biały, — a ze strony c. k. Towarzystwa rolniczego krakowskiego Wny Adolf Lippoman. — Nadto byli obecni przy egzaminach: JW. Dr. Herman Czecz, właściciel Kobiernic, Wny Stanisław Chrzą-

stowski, inżynier Wydz. kraj. — ks. Jan Migdał, tudzież 2 gospodarzy rolnych z Brzeszcz, a 6 z Kobiernic.

W ciągu roku szkolnego zaszczytliwi odwiedzini swemi JWpp.: Tadeusz Romanowicz, — Prof. Dr. Stanisław Madeyski, — Mieczysław Dunin hr. Borkowski, — Stanisław Klucki. — Nie ominęli też szkoły naszej księża: Edward Królikowski, dziekan i proboszcz Czernichowski, — Józef Karaś, proboszcz z Radoczy, — Adam Słotwiński, pijar z Krakowa, — Mateusz Jeż, kapelan i Tom. Włodarczyk, wikary z Czernichowa, — dalej pp. Dr. Chrzanowski, adwokat z Kęt, — Bazyli Korol i Jan Biedroń, lustratorowie Kółek rolniczych, — Jan Stepek nauczyciel Dublański, i wielu innych.

Zaznaczyć też należy, że przewodniczący kuratorji JW. Dr. Hermann Czecz odwiedzał kilkakrotnie szkołę, udzielając swych cennych rad i wskazówek dyrekcji.

Z Dyrekcji krajowej niższej szkoły rolniczej w Kobiernicach.

Wrzesień 1892.

